

Probleme cu caracter juridic ale populației din Republica Moldova cu soluții și fără

Această lucrare a fost elaborată cu sprijinul financiar al Guvernului Suediei, Fundației Soros-Moldova și al Programului pentru Drepturile Omului și Buna Guvernare din cadrul Fundațiilor pentru o Societate Deschisă, Budapesta, care nu subscriu și nu răspund pentru conținutul acesteia.

Probleme cu caracter juridic ale populației din Republica Moldova cu soluții și fără

Martin Gramatikov

Cuprins

Prefață și mulțumiri.....	2
Sumar executiv	3
1. Introducere.....	5
2. Metodologia cercetării	7
3. Datele demografice ale eșantionului.....	7
4. Percepții și atitudini față de sistemul juridic și față de accesul la justiție	9
5. Incidența problemelor cu implicații juridice	13
6. Tipuri de probleme	14
7. Problemele din cadrul fiecărei categorii.....	16
8. Problemele analizate în detaliu	18
9. Numărul problemelor cu implicații juridice	19
10. Cine se confruntă cu probleme cu implicații juridice?	20
11. Strategii de soluționare.....	25
12. Acțiuni și inacțiuni	27
13. Obiceiul de a cere sfaturi.....	32
14. Persoanele care nu fac nimic spre a-și rezolva problemele cu implicații juridice	36
15. Costurile serviciilor juridice	37
16. Motive pentru a nu căuta informații și sfaturi juridice	38
17. Soluționarea problemelor juridice	40
Anexa 1: Lista localităților selectate și numărul de interviuri efective realizate în fiecare dintre acestea	43

Prefață și mulțumiri

Acest studiu a fost întreprins cu scopul de a determina cât de des se confruntă populația din Republica Moldova cu probleme care ar putea avea o rezolvare în sistemul juridic civil sau administrativ. Este, de asemenea, merit să estimeze categoriile de probleme (probleme de natură juridică sau evenimente cu implicații juridice) și ce fac oamenii când se confruntă cu acestea (căile către justiție). Studiul a încercat să determine gradul de satisfacție a populației de actualele căi oferite de sistemul legal pentru rezolvarea problemelor întâlnite (nivelul de abilitare juridică). Studiul se concentrează doar asupra problemelor de natură juridică, a evenimentelor cu implicații juridice, care sunt evenimente cotidiene ce implică o latură juridică, indiferent de faptul că cetățenii le recunosc ca fiind de ordin juridic sau nu și indiferent dacă în formularea răspunsului la problemă a fost folosit sistemul legal formal. Infracțiunile nu intră în categoria conceptului de eveniment juridic (exceptând problemele legate de daune ca urmare a unor infracțiuni sau răspunsul poliției la aceste plângeri) și nu au reprezentat obiectul acestui studiu.

Sperăm ca studiul acesta să furnizeze o cunoaștere și o înțelegere mai bună a problemelor cu caracter juridic ale moldovenilor și a strategiilor folosite drept răspuns la aceste nevoi. Studiul ar trebui să contribuie, de asemenea, la o mai bună înțelegere a opțiunilor populației cu privire la rezolvarea problemelor lor, la mecanismele întrebuițate de soluționare a conflictelor, la cauzele folosirii ori nefolosirii unor mecanisme ori altora în acest sens. Studiul a fost întreprins la momentul potrivit, când Strategia de Reformare în Sectorul Justiției pentru 2011-2016 declară că accesul la justiție este o prioritate strategică, când au fost supuse Parlamentului amendamentele la Codul de Procedură Civilă și când a intrat în vigoare Legea referitoare la asistența juridică garantată de stat în cazurile non-penale. Sperăm ca aceste rezultate să fie folosite pentru politicile constructive de îmbunătățire a accesului la justiție în Republica Moldova din viitor.

Studiul a fost întreprins în cadrul proiectului „Asigurarea Bunei Guvernări în Republica Moldova prin Sporirea Participării Publice”, implementat de Fundația Soros – Moldova (FSM) cu sprijinul financiar al Guvernului Suediei, în perioada decembrie 2009 – 31 ianuarie 2012, componenta „Abilitarea Juridică a Comunităților Rurale prin intermediul unei Rețele de Parajuriști Comunitari”. Studiul este fundamentat pe un sondaj de opinie operat de CBS-AXA, sub conducerea lui Vasile Cantarji, în perioada 4 August – 16 Septembrie 2011. Instrumentele de sondare au fost concepute de Nadejda Hriptievschi și Martin Gramatikov. Chestionarul se bazează pe studii similare desfășurate în Anglia, Țara Galilor, Bulgaria, Ucraina și Rusia. Chestionarele-schiță au fost supuse atenției lui Victor Zaharia, Vasile Cantarji, a parajuriștilor Constantin Bocancea, Svetlana Lungu, Ion Păpușoi, Olesea Gherman, Svetlana Oprea și a formatorilor de parajuriști Zinaida Guțu, Vasile Rotaru, Violeta Cojocar, Lilian Darii și Sergiu Chiruță. Analiza datelor a fost efectuată de Martin Gramatikov. Tatiana Danilescu, coordonator de proiect la Fundația Soros – Moldova, a asigurat managementul eficient al proiectului de cercetare. Victor Munteanu, Iurie Cuza, Diana Marian și Marcel Varmari de la Fundația Soros – Moldova au manageriat proiectul „Abilitarea Juridică a Comunităților Rurale”.

Sumar executiv

Concluziile acestui studiu se sprijină pe datele colectate între 4 și 16 august 2011 din 2489 de interviuri între patru ochi cu persoane care au depășit vârsta de 18 ani și care domiciliază în Republica Moldova. Eșantionul selectat aleatoriu permite generalizarea rezultatelor la nivelul întregii populații adulte din Republica Moldova.

Incidența problemelor juridice civile și administrative. Ceva mai mult de 22% (22,2%) din populația adultă a Republicii Moldova raportează că s-au confruntat cu cel puțin o problemă civilă sau administrativă gravă și greu de rezolvat în justiție, în ultimii trei ani și jumătate. Aceste probleme au un impact semnificativ asupra respondentului, dar și asupra familiei sale, a rudelor, a prietenilor și a colegilor. Rata de incidență de 22,2% indică un nivel semnificativ al nevoilor legale din societatea moldovenească.

Datele noastre permit observarea diferențelor dintre zonele urbană și rurală. În pofida prezumtivei inegalități, aceste date arată că respondenții din zonele urbană și rurală se ciocnesc de probleme legale aproape în aceeași măsură.

Tipuri de probleme. Litigiile cu vecinii (15%) și problemele legate de relațiile de familie (14%) sunt cele mai frecvente categorii de probleme cu implicații juridice (ori probleme de natură legală; a se vedea mai multe explicații cu privire la acest termen la pagina 6). Aproximativ 9% din problemele cu implicații juridice raportate țin de consum și drepturile consumatorului. În medie, respondenții care raportează o problemă legală au avut de a face cu 1,37 probleme cu implicații juridice, în aceeași perioadă de timp. Confruntarea cu o problemă juridică sporește în mod semnificativ probabilitatea de raportare a unei probleme asemănătoare sau conexe. Aproximativ 23% din situații litigioase țin de autorități publice, 18% de membrii familiei și 12% au implicat întreprinderile private.

Moldovenii mai săraci au mai multe probleme de familie, iar cei mai avuți, care au, de exemplu, un venit familial lunar mai mare de 5000 de lei, au mai multe probleme de consum. Nu este un lucru surprinzător că în zonele rurale există mai multe litigii funciare, probleme de familie și de beneficii sociale. Problemele legate de muncă, de închirierea bunurilor imobiliare și de consum sunt mult mai răspândite în zonele urbane. Femeile au tendința de a raporta mai des probleme cu implicații juridice decât bărbații. Victimizarea este principala cauză a evenimentelor cu implicații juridice. Atunci când alți factori relevanți rămân constanți, faptul de a fi victima unei infracțiuni mărește de 10 ori probabilitatea confruntării cu probleme juridice grave de natură civilă sau administrativă. Sub aspectul diferențelor rural – urban, probabilitatea ca locuitorii orașelor să întâmpine probleme legale este mai mare, în comparație cu locuitorii din zonele rurale. Pe de altă parte, distanța față de instanța de judecată micșorează probabilitatea raportării unor probleme legale.

Strategii folosite pentru soluționarea problemelor cu implicații juridice:

Așteptări. Jumătate din respondenți sunt ferm convinși că oamenii cu bani mai mulți vor avea parte de o justiție mai bună. Alți 25% sunt mai puțin tranșanți, dar răspund totuși „mai degrabă da”. Mai puțin de 10% cred că sistemul de justiție face abstracție de poziția socială și economică a părților. Astfel, nu ar trebui să fie extrem de surprinzător că, în aproximativ 36% din problemele cu implicații juridice raportate, respondenții au declarat că ei se așteaptă să-și rezolve problema prin forțe proprii. În al doilea rând, oarecum surprinzător, 20% din respondenți aleg poliția ca sursă preconizată de soluționare a problemelor. În 16% din probleme, respondenții au afirmat că se așteptau inițial ca problema să fie soluționată de o instanță de drept. Autoritățile publice locale se situează pe poziția următoare, cu 13% din răspunsuri.

Acțiuni întreprinse. Ceva mai mult de unul din cinci respondenți (22%) nu au făcut nimic ca reacție la problema cu implicații juridice întâlnită. Respondenții care locuiesc în zone urbane sunt mai puțin susceptibili de a nu reacționa la o problemă juridică. De asemenea, cei care au mai multă încredere în abilitățile lor de a face față unor situații legale specifice sunt mult mai susceptibili de a întreprinde acțiuni active, ca răspuns la problemele cu implicații juridice. Persoanele care au contactat cealaltă parte sunt mai susceptibili să raporteze soluționarea completă ori parțială a problemei. Ceva mai mult de una din cinci (23%) probleme serioase și dificil de rezolvat au fost soluționate de o instanță de drept. Aproape 80% din respondenții care au ajuns cu problema lor în instanța de judecată au fost reprezentați de un avocat. Numai 8% s-au autoreprezentat în sălile de judecată.

Contactarea părții adverse. Aproximativ 69% din moldovenii care raportează experiențele cu probleme cu implicații juridice au încercat să contacteze cealaltă parte. Alți 12% au încercat să-l contacteze pe celălalt protagonist în litigiu, dar, dintr-un motiv oarecare, contactul nu a avut loc. Un procent relativ mic – 14% – din respondenți nu au încercat să contacteze partea adversă.

Informații și sfaturi legale. Dintre toți cei 553 de respondenți care au raportat cel puțin o problemă cu implicații juridice, 271, sau aproape jumătate, au căutat informații juridice într-o diversitate de surse. 30% au declarat că nu au căutat deloc informații juridice. În aproape jumătate din cazurile în care consilierea juridică a fost căutată în mod activ, respondenții au spus că aceasta provenea din rețeaua socială: familie, prieteni și colegi. Avocații sunt cea de-a doua sursă populară de consiliere cu privire la soluționarea unei probleme grave și greu de rezolvat. Autoritățile publice sunt, de asemenea, solicitate pentru ajutor în problemele juridice. În una din trei (34%) probleme în care a fost solicitată informația juridică, respondentul a căutat soluția la poliție. Un procuror a fost solicitat pentru a ajuta cu informații în una din șase probleme. Funcționarii autorităților publice locale sunt, de asemenea, o sursă populară de sfaturi.

Pentru multe persoane, promptitudinea sfatului este o dimensiune importantă a serviciilor juridice, fapt care sugerează că sfatul legal, atunci când e oferit de consultanți profesioniști, ar trebui oferit cât mai operativ, fără prea multe obstacole și complicații. Uneori, dimensiunea temporală poate fi afectată de dificultăți legate de distanță, programul de muncă ori alte obstacole. Tehnologiile disponibile în prezent, cum ar fi call centrele ori internetul, trebuie explorate în calitate de căi inovatoare de a face accesibile informațiile și sfaturile legale chiar atunci când sunt necesare.

Inacțiunea. Din cei care au avut de a face cu probleme cu implicații juridice, 21,4% (n=116) afirmă că nu au făcut nimic pentru a-și rezolva problema. Faptul că nu știau ce să facă a reprezentat motivul pentru lipsa de acțiune în 25% din cazuri. Apoi, în 19% din cazuri, respondenții nu au avut nicio intenție de a face ceva pentru soluționarea problemelor.

Abilitatea juridică subiectivă. Populația Republicii Moldova este mai încrezătoare în propriile sale abilități de a face față problemelor cu vecinii, precum și problemelor de consum ori de violență domestică. Totuși, respondenții sunt mult mai puțin încrezători în abilitățile lor de a tranșa cu succes problemele ce țin de muncă, autoritățile publice și bani. Acest lucru poate însemna că oamenii sunt mai puțin susceptibili să recurgă la strategii active pentru a rezolva problemele de al doilea tip, în care se simt mai puțin competenți.

Informarea cu privire la serviciile de asistență juridică. 39% din respondenți n-au auzit de Legea privind asistența juridică garantată de stat din 2007. Circa 60% din toți respondenții cred că pot găsi ușor ori relativ ușor locurile în care pot beneficia de servicii de

asistență juridică. Cei mai mulți (49,7%) s-ar baza pe prieteni, rude și colegi pentru a găsi calea de acces la sistemul de surse de ajutor juridic.

1. Introducere

În viața de zi cu zi, populația din Republica Moldova se confruntă cu diferite tipuri de situații care necesită o formă de cunoaștere, acțiune proprie, consultanță sau asistență juridică. Acest raport prezintă rezultatele unui studiu care explorează, pentru prima oară, domeniul de aplicare și varietatea problemelor juridice cu care se confruntă moldovenii. Scopurile principale ale acestui studiu sunt de a estima:

- Câți oameni au avut o problemă legală gravă și greu de rezolvat (eveniment cu implicații juridice)?
- Care sunt strategiile cel mai des întâlnite pentru a răspunde la problemele legale?
- De unde obțin persoanele informații juridice, consiliere și alte forme de asistență juridică?
- Care sunt căile alese spre rezolvarea problemei juridice (căile spre justiție) și care sunt barierele în calea accesului la justiție?

În scopul de a răspunde la aceste întrebări, a fost aplicată o metodologie de cercetare a faptelor cu implicații juridice (justiciable events methodology – a se vedea definiția mai jos). Până la sfârșitul lui 2011, studii similare au fost întreprinse în peste 25 țări. Succesul acestor studii – la nivel politic și cognitiv – a reprezentat primul motiv pentru demararea unui studiu privitor la problemele juridice cu care se confruntă locuitorii Republicii Moldova zi de zi. În al doilea rând, urmând abordarea metodologică acceptată, s-a decis ca rata problemelor soluționate și nesoluționate să fie evaluată la nivelul la care acestea apar. Prin urmare, sondajul a ales ca unități principale de măsurare persoane adulte care locuiesc în Republica Moldova. În al treilea rând, unitatea primară de analiză a fost definită ca fiind calea urmată de individ spre justiție. În această cercetare, o cale spre justiție este definită ca o îmbinare între o problemă juridică, cu totalitatea acțiunilor, percepțiilor și atitudinilor resimțite în timpul traversării acestei căi. De exemplu, angajarea pe o cale spre justiție ar putea fi declanșată de un eveniment unic de vătămare corporală. Acesta poate fi urmat de o gamă largă de acțiuni în curs de desfășurare – adresarea la un avocat, discuții cu prietenii sau delegarea problemei către autoritatea publică. Cu toate acestea, este, de asemenea, posibil ca persoana vătămată să nu fi întreprins nicio acțiune. În ciuda lipsei de acțiune, problema este recunoscută ca fiind serioasă, iar soluționarea este considerată dificilă. Pentru cercetare, are o foarte mare importanță să se afle de unde pornesc oamenii pentru a rezolva problemele lor. De asemenea, este important să înțelegem de ce unele persoane preferă să nu facă nimic.

La baza metodologiei de cercetare a faptelor cu implicații juridice (justiciable events methodology) stă noțiunea de eveniment cu implicații juridice. Un eveniment juridic este un eveniment al vieții cotidiene care ar putea fi recunoscut ca fiind juridic, dar ar putea fi catalogat doar ca o problemă, fără ca oamenii implicați să recunoască implicit dimensiunea sa legală. De exemplu, cineva ar putea avea un conflict cu un vecin referitor la delimitarea unei proprietăți. Există persoane care privesc acest conflict ca fiind de domeniul juridic. Alții ar putea să nu recunoască aspectele legale și să prezinte chestiunea ca pe o relație disfuncțională, un ghinion sau o chestiune sâcâitoare. Hazel Genn definește un eveniment cu implicații juridice astfel:

„o chestiune trăită de un respondent care pune probleme legale, fie că a fost sau nu recunoscută de respondent ca fiind „legală” și fie că a fost sau nu întreprinsă vreo acțiune ce implică o parte a sistemului civil de justiție de către respondentul care s-a confruntat cu problema”.¹

Pentru metodologia de cercetare a evenimentelor cu implicații juridice (justiciable events methodology) nu este relevant dacă problema este percepută de respondent ca fiind juridică. O listă cu evenimentele din viața cotidiană care se consideră că au implicații și, mai ales, o rezolvare juridică a fost întocmită în avans de experți cu o cunoaștere profundă a culturii, a contextului social și a cadrului legal moldovenesc. Având această listă, operatorii sondajului au întrebat respondenți aleși la întâmplare dacă aceștia s-au confruntat cu una sau mai multe probleme serioase și dificil de rezolvat în ultimii 3,5 ani (începutul lui 2008 – mijlocul lui 2011). Au fost înregistrate doar problemele individuale ale respondentului, cu alte cuvinte, dacă erau mai multe persoane în gospodărie, interviul se concentra doar asupra uneia dintre acestea. Problemele de afaceri nu erau considerate eligibile. De exemplu, dacă persoana este un agent economic sau are o mică afacere, vor fi analizate doar problemele sale personale. Dat fiind acest lucru, rezultatele studiului trebuie interpretate la nivel individual, și nu la nivel de gospodărie. De exemplu, faptul că 22,2% din respondenți s-au confruntat cu una sau mai multe probleme cu implicații juridice trebuie înțeles astfel într-un anumit interval, ceva mai mult de unul din cinci adulți ce trăiesc în Republica Moldova au fost nevoiți să se confrunte cu probleme juridice serioase și dificil de rezolvat.

Doar una dintre problemele cu implicații juridice raportate a fost urmărită în detaliu pe parcursul interviului. Dacă respondentul a raportat mai mult de o problemă serioasă și dificil de rezolvat, operatorii au fost instruiți să selecteze cea mai recentă problemă pentru analiza în detaliu.

Comparabilitatea este o altă dimensiune a cercetării de față. Din acest motiv, perioada de referință a fost stabilită la 3,5 ani. O serie de alte studii folosesc o perioadă de timp similară, ceea ce va face comparabilitatea mai fezabilă și mai validă. Vor exista invariabil diferențe legate de timp dacă într-o țară vom întreba despre problemele din ultimii 3 ani iar în alta despre cele din ultimii 5 ani. Dacă toți ceilalți factori ar fi constanți, vor fi mai multe probleme în cea de-a doua. De exemplu, un studiu din 1999 din Anglia și Țara Galilor arată că 34% din respondenții din eșantion s-au confruntat cu cel puțin o problemă legală. Câțiva ani mai târziu, un studiu similar din Anglia și Țara Galilor conduce la o cifră similară – 36 %². Cercetările din alte țări raportează cifre variabile – 44,6% în Canada (2010)³, 31% în Rusia (2010)⁴, 54% în Ucraina (2010)⁵, 45% în Bulgaria (2007)⁶ și așa mai departe. Comparațiile sunt interesante, dar trebuie demarate cu atenție. Diferențele de eșantion, de definire și finalitate a problemelor legale, felul de colectare a informațiilor, perioada de referință și o serie de alți factori limitează comparațiile directe dintre țări.

¹ Genn Hazel, 1999, *Căile către justiție: Ce fac și ce cred oamenii despre mersul în instanță*, Hart Publishing, p. 12.

² Pleasence Pascoe, Alexy Buck, Nigel Balmer, Aoife O'Grady, Dame Hazel Genn și Marisol Smith. 2004. *Cauzele acțiunii: Codul Civil și Dreptatea Socială*. London: Stationery Office.

³ Currie, Ab. 2010. "Problemele juridice cotidiene. Natura, extinderea și consecințele problemelor juridice cu care se confruntă canadienii". Departamentul de Justiție, Canada.

⁴ Novikova, Asmik. 2011. "Nevoia de ajutor legal: niveluri și structura așteptărilor cetățenilor". PILnet Rusia, Moscova (raport nepublicat – primit de la autori).

⁵ Denis Kobzin, Andrew Chernousov, Roman Sheiko, Alisa Budnik, Maria Kolokolova și Svetlana Scherban. 2011. "Populația ucraineană: accesibilitatea și eficiența serviciilor legale". Institutul de cercetări sociale, Harkov (raport nepublicat – primit de la autori).

⁶ Gramatikov, Martin. 2010. *Evenimentele juridice în Bulgaria*. Sofia: Institutul pentru o Societate Deschisă.

2. Metodologia cercetării

Eșantionul a fost definit ca totalitatea adulților mai mari de 18 ani care locuiesc în Republica Moldova. Nu au existat studii anterioare, așa că mostra a fost bazată pe o proporție neutră estimată la 50% din ocurențe ale problemelor cu implicații juridice în mediul populației. Eșantionul a fost construit prin 2500 de interviuri individuale, în total, 2489 de interviuri au fost realizate față în față, în gospodării.

Geografic, mostra a fost selectată din localități alese la întâmplare (exceptând Transnistria, o regiune aflată la stânga râului Nistru). Au fost alese arbitrar așezări rurale și urbane din toate cele 13 regiuni geografice (raioane). Fiecare așezare a fost divizată în regiuni cu parametri relativ egali. La un al doilea nivel al eșantionării, au fost alese regiuni din fiecare așezare. Mai departe, în fiecare regiune au fost alese arbitrar anumite străzi, apoi anumite adrese pentru stabilirea contactului. În cazul lipsei de răspuns, operatorii au trecut la următoarea adresă care satisfacea criteriul. Anexa 1 arată lista localităților selectate și numărul de interviuri efective realizate în fiecare dintre acestea.

În cadrul gospodăriilor s-a aplicat metoda celei mai apropiate zile de naștere în cazurile în care era mai mult de un respondent eligibil în respectiva gospodărie.

Instrumentul de cercetare (care include fișa cu categoriile de probleme și chestionarul atașat studiului) a fost dezvoltat de experți în studii juridice empirice și în legislația Republicii Moldova (a se vedea Anexa 2). Au fost consultate chestionare din studii similare desfășurate în alte țări și au fost adaptate la contextul moldovenesc. Spre a îmbunătăți validitatea și exactitatea instrumentului de cercetare, a fost întreprins un sondaj-pilot la sfârșitul lui iulie 2011. În total, 14 respondenți au fost rugați să parcurgă chestionarul-schiță. Itemii care au fost identificați ca fiind ambigui sau dificili au fost corecți.

Datele au fost colectate de un institut de sondaje în perioada 4 august – 16 septembrie 2011. S-a înregistrat o rată de non-răspuns de 18,2 %. Această rată nu este neobișnuită în interviurile desfășurate la domiciliu. În general, procentul a fost mai ridicat în orașele mai mari față de localitățile mai mici.

3. Datele demografice ale eșantionului

Exceptând distribuția regională, mostra noastră nu conține cote-parte. Există un dezechilibru între respondenții de sex feminin și masculin. În total, au fost intervievate 1609 femei și 880 de bărbați. Spre a corecta acest efect, am aplicat medii ponderate, care vor fi explicate mai jos.

Vârsta medie a respondenților este de 48 de ani (SD = 17,2 ani).

Tabelul 1 arată că distribuția de vârstă a respondenților este relativ normală, cu excepția unei ușoare subreprezentări a populației tinere. În termeni de etnie, 73,4% dintre respondenți s-au identificat ca fiind moldoveni, 9,6% – ucraineni, 7% – ruși, 4,1% – găgăuzi și 2,6% – bulgari. Limba oficială a statului este vorbită de 70% din cei intervievați. Urmează limba rusă, cu 19,2%, în timp ce 4,1% au afirmat că vorbesc româna și rusa în aceeași măsură. Marea majoritate a respondenților sunt creștini ortodocși – 95,3%.

Grupă de vârstă	Număr	Procent
18-25	306	12,3
26-35	390	15,7
36-45	373	15,0
46-55	464	18,6
56-65	519	20,9
peste 66	437	17,6
Total	2489	100

Tabelul 1. Distribuția de vârstă

58% dintre respondenți locuiesc în așezări rurale, iar restul domiciliază în zonele urbane. 22% din eșantion reprezintă locuitorii din Chișinău. Bălți, al doilea mare oraș din Republica Moldova, este reprezentat de 4,2% din total. Mai mult de jumătate din respondenți (54%) afirmă că au locuit în aceeași localitate toată viața lor. Mai mult, alți 36% dint cei intervievați au domiciliat în același loc mai mult de 10 ani. Cei care au locuit în altă parte în ultimii 10 ani sunt sub 10%.

Două treimi din respondenți afirmă că sunt căsătoriți (63%), patru procente (3,8%) locuiesc într-o coabitare de facto, 15% sunt văduvi, 12,5% sunt singuri iar 5,8% sunt divorțați. Oarecum surprinzător, dat fiind faptul că am interviuat persoanele de peste 18 ani ce locuiesc în gospodării, 55% din respondenți afirmă că nu au în grijă copii sub 18 ani. 22% dintre respondenți educă un copil, 17,5% – doi copii, iar 4,1% – trei copii. Dat fiind că nu avem informații statistice despre numărul de gospodării cu copii dependenți din totalul populației din Republica Moldova, nu vom echilibra eșantionul în funcție de acest criteriu.

Pensionarii reprezintă cel mai vast grup al eșantionului nostru, din punctul de vedere al ocupației. În cadrul analizei, această disproporție va fi corectată prin echilibrarea distribuției de vârstă. Al doilea cel mai numeros grup este cel al șomerilor. Împreună, pensionarii și șomerii totalizează 59 % din totalul mostrei. Într-o oarecare măsură, această structură poate explica numărul relativ scăzut de probleme legale comparativ cu alte țări similare, precum Bulgaria, Ucraina sau Rusia.

Ocupație	Frecvență	Procent valid
Bugetar	440	17,7
Angajat în mediul privat	382	15,3
Șomer	666	26,8
Pensionar	804	32,3
Student (care nu lucrează)	113	4,5
Total	2405	96,6

Tabelul 2. Distribuția eșantionului în funcție de ocupație

Un procent relativ mare al eșantionului are o diplomă universitară (de învățământ superior) – 22,3%. Treizeci la sută din respondenți au o diplomă de învățământ mediu specializat, care este chiar sub nivelul universitar ca număr de ani. 21% au o diplomă de educație secundară – medie generală sau liceu, alți 21% au început ciclul secundar, dar nu l-au finalizat, iar 6% au terminat doar școala primară.

Fiecare eșantion complex ce urmează regulile aleatorii induce inevitabil anumite devieri. Am discutat mai sus faptul că anumite grupuri din populația generală sunt subreprezentate în favoarea altora. Spre a contracara aceste devieri și spre a îmbunătăți caracterul general al analizei, am echilibrat mostra după câteva criterii: sex, diviziune rural-urbană și vârstă. Parametrii populației au fost luați de pe site-ul Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova⁷.

4. Percepții și atitudini față de sistemul juridic și față de accesul la justiție

Înainte de a analiza incidența și răspunsurile la problemele juridice, vom analiza percepțiile și atitudinile respondenților față de sistemul juridic moldovenesc, precum cum și gradul său de accesibilitate. Pe de o parte, aceste convingeri conferă cadrul contextual care explică parțial deciziile strategice și alegerile făcute de oameni atunci când se confruntă cu o problemă serioasă și dificil de rezolvat. Pe de altă parte, inevitabil, experiențele concrete de confruntare cu legea afectează percepția generică asupra sistemului juridic.

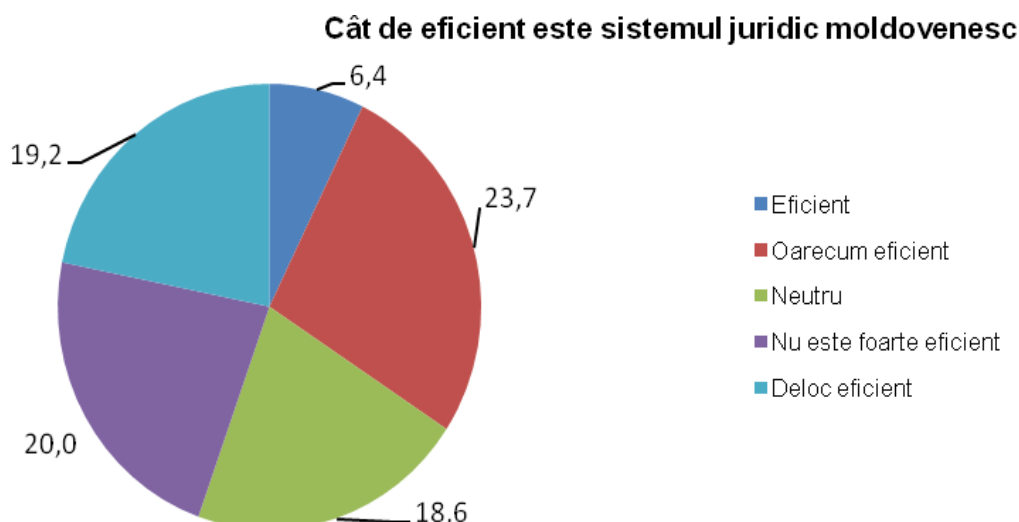

Figura 1. Percepția asupra eficienței sistemului juridic moldovenesc

Mai puțin de o treime din respondenții acestui sondaj consideră că sistemul juridic este fie foarte eficient (6,4%), fie oarecum eficient (23,7%). O parte mult mai mare din cei intervievați consideră că sistemul nu este eficient deloc (19,2%) sau nu e foarte eficient (20%). Este interesant faptul că acele persoane care au raportat cel puțin o problemă cu implicații juridice în ultimii 3,5 ani sunt ceva mai sceptice referitor la eficiența sistemului juridic, dar această asocieră nu este relevantă din punct de vedere statistic. Persoanele din mediul urban sunt ceva mai critice referitor la sistemul juridic. 23% din populația urbană consideră că sistemul juridic nu este foarte eficient. Aproximativ 16% din respondenții care locuiesc în mediul rural sunt de aceeași părere. Acest rezultat nu trebuie să ne surprindă. Rezidenții din mediul urban au, în general, un grad de educație mai ridicat și un venit lunar mai mare.

⁷ A se vedea <http://www.statistica.md/index.php?l=en>

Este interesant faptul că oamenii care au avut experiențe cu procedurile judecătorești au diverse șabloane de apreciere a sistemului juridic. Totuși aceste atitudini nu sunt liniare. De exemplu, cei care au avut experiențe anterioare cu sistemul instanțelor din Republica Moldova sunt mai predispuși să considere sistemul ca fiind foarte eficient, comparativ cu respondenții care nu au luat parte niciodată la un litigiu în instanță (9,9% comparativ cu 5,5%). Experiențele personale induc, totodată, percepții negative. 27% din cei care au ajuns în instanță consideră că sistemul juridic nu este deloc eficient. Pentru comparație, 17,3% din cei care nu au avut niciodată de a face cu instanțele de judecată sunt foarte critici. Diverse ipoteze pot fi avansate pentru a explica acest fenomen. Pe de o parte, este posibil ca sistemul juridic să trateze anumite probleme mai bine decât pe altele. În analiza de mai jos vom vedea cum oamenii care se confruntă cu anumite tipuri de probleme (de exemplu conflicte referitoare la pământuri sau la probleme de consum) sunt mai puțin predispuși să ajungă la o rezolvare față de cei care se confruntă cu alte tipuri de probleme (cum ar fi problemele de familie). Implicit, cei care ajung să își rezolve problemele prin intermediul sistemului juridic sunt mai înclinați să îi laude eficiența. O explicație colaterală ar fi că atitudinile nu diferă în funcție de probleme, ci în funcție de caracteristici și proprietăți personale. Am discutat mai sus că persoanele mai educate și mai bogate sunt, în practică, mai critice.

Mai mult de jumătate din respondenți (51,6%) consideră că sistemul juridic moldovenesc este favorabil celor cu mai mulți bani (Figura 2). Alți 24,7% sunt, oarecum, de acord cu această afirmație. Doar 2,1% nu sunt deloc de acord că sistemul juridic îi favorizează pe cei ce dispun de mai multe resurse. Acest rezultat indică faptul că lumea se îndoiește de idealul accesului egal la lege. Inevitabil, această atitudine erodează încrederea în sistemul judiciar, precum și în idealul global al dreptății sociale. Deloc surprinzător, doar 6,4% din respondenți sunt ferm convinși că, dacă s-ar fi confruntat cu o problemă juridică, sistemul juridic i-ar fi ajutat să își rezolve problema. Aproximativ patruzeci la sută (39,1%) nu pot spune nimic, 25,6% au o oarecare încredere că problema s-ar rezolva, 19,4% ezită să răspundă, iar 6,2% sunt ferm convinși că sistemul juridic nu i-ar ajuta să își rezolve problema.

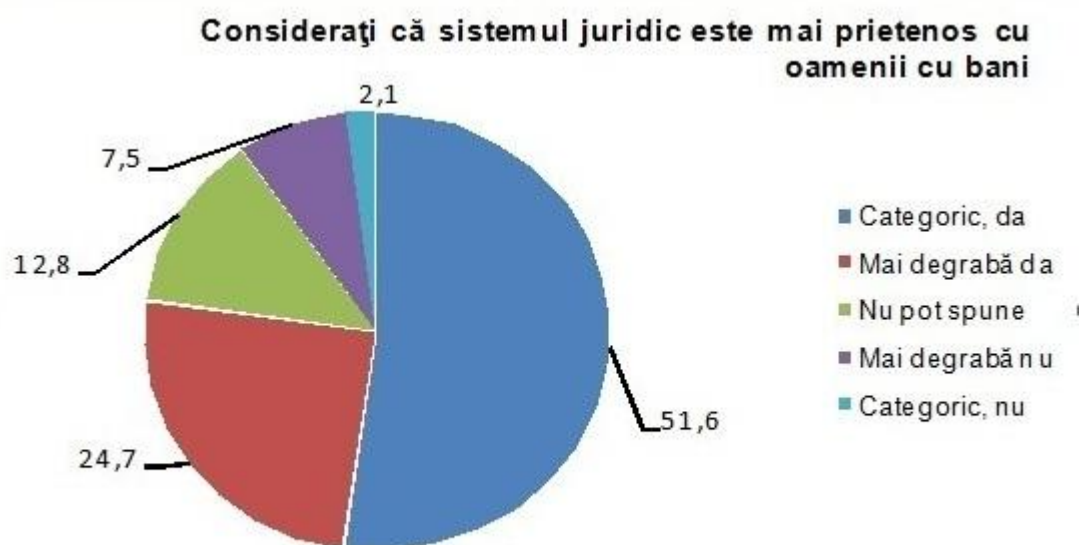

Figura 2. Egalitatea în fața legii

Spre a testa abilitatea percepută de a rezolva o problemă legală, în cazul în care aceasta ar surveni, am pus o serie de întrebări despre situații ipotetice care s-ar putea întâmpla în viața de zi cu zi a unei persoane din Republica Moldova. Mai precis, am întrebat despre eventuale probleme legate de un angajator (concediere ilegală), o problemă de consum (cumpărarea unui televizor defect), conflicte cu vecinii (zgomot în exces sau depozitarea gunoaielor), plângeri administrative (refuzul eliberării unei autorizații de construcție), violența domestică și recuperarea unor bani împrumutați.

În general, respondenții sunt mai optimiști în ceea ce privește rezolvarea conflictelor cu vecinii (media=3,27)⁸, cu vânzătorii de produse defecte (3,25) și cu manifestările de violență domestică (3,15). Cele mai mici șanse sunt, în viziunea oamenilor, referitor la abilitatea de rezolvare a conflictelor cu autoritățile locale (2,75), cu recuperarea banilor (2,9) și în conflictele cu angajatorii (2,91). Cu excepția problemei împrumutului, categoria a doua include conflictele și plângerile în care se manifestă o diferență de putere între părțile implicate.

Persoanele care raportează una sau mai multe probleme sunt mai puțin încrezătoare în abilitățile lor de a rezolva problemele viitoare. Nu știm dacă cei care au raportat o problemă aveau dinainte un nivel mai scăzut de încredere în capacitatea lor juridică sau dacă experiența lor cu problema respectivă le-a redus abilitatea percepută de a gestiona problemele juridice. Este interesant faptul că respondenții cu cel mai înalt nivel de educație au cea mai scăzută percepție asupra capacității lor de a rezolva problemele legale. Pentru comparație, cei care au absolvit o școală medie generală (liceu) sunt mult mai încrezători în abilitățile lor de a rezolva problemele juridice atunci când acestea survin. Totodată, cei care trăiesc în mediul rural sunt mai încrezători în abilitățile lor de rezolvare a problemelor (media 3,17) față de rezidenții din mediul urban (2,87).

Abilitatea juridică subiectivă este legată de percepția asupra corectitudinii sistemului juridic (Figura 3). Cei care cred că sistemul juridic îi tratează pe toți în mod egal au un grad semnificativ mai ridicat de abilitare juridică subiectivă (media pentru Categorie nu = 3,62). Pe de altă parte, respondenții care sunt convinși că sistemul juridic îi favorizează pe cei cu mai multe resurse sunt mai puțin convinși de propriile abilități de gestiune a problemelor juridice (media pentru Categorie da = 2,98).

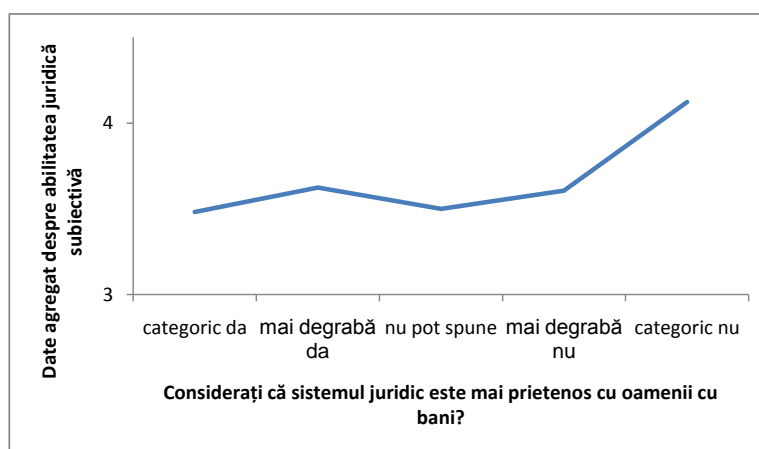

Figura 3. Relația dintre abilitatea juridică subiectivă și corectitudinea sistemului juridic

⁸ 1 înseamnă un nivel foarte scăzut de încredere în propria abilitate de a rezolva problema, iar 5 înseamnă un nivel de încredere foarte ridicat.

Un alt aspect de interes pentru acest studiu este faptul dacă oamenii își cunosc drepturile și beneficiile. I-am întrebat pe respondenți dacă știau că, din 2008, există un sistem reformat de asistență juridică finanțat de stat. Majoritatea respondenților (60,9%) nu știau de existența unui asemenea sistem. 39% au răspuns că știau de existența noului sistem. Aparent, este loc suficient pentru îmbunătățirea metodelor de comunicare. Mai mult, nu am pus întrebări referitoare la astfel de aspecte specifice ale noului sistem cum ar fi finalitatea sau criteriile de eligibilitate.

I-am întrebat totuși pe toți respondenții în ce măsură știu oamenii unde ar putea primi asistență juridică dacă au nevoie de aceasta. Aproximativ 12,8% din respondenți raportează că sunt foarte bine informați, 24,9% sunt bine informați, iar 21,4% sunt relativ bine informați (Figura 4). În total, aproximativ 60% din eșantion sunt mai degrabă încrezători în abilitatea lor de a găsi asistență juridică dacă este necesară. 26,9% nu sunt atât de bine informați, iar pentru 13,7%, a găsi asistență juridică ar fi o reală problemă. Dacă oamenii trebuie să caute surse de sfaturi juridice, majoritatea (49,7%) s-ar baza pe prieteni, rude și colegi. Este interesant faptul că 33% afirmă că s-ar baza pe televiziune, 24,5% pe internet și 14,4% – pe ziare. Aparent, mass-media (exceptând radioul) este o sursă importantă de semnalare a problemelor juridice. Un alt rezultat interesant este faptul că 20,4% consideră că primesc asistență juridică.

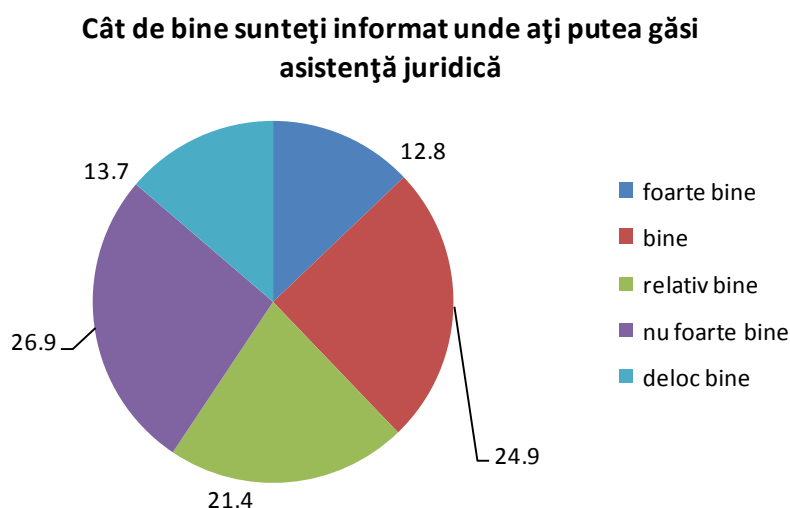

Figura 4. Cunoașterea surselor de asistență juridică

Faptul de a găsi locul unde este disponibilă asistența juridică nu înseamnă că persoana își poate permite acest serviciu. Majoritatea persoanelor (86,4%) nu știau cât ar putea costa serviciile de asistență juridică. În medie, respondenții consideră că 167 de lei moldovenești (deviație standard = 315 lei) este un preț accesibil pentru asistența juridică.

Dacă 167 de lei înseamnă mult sau puțin depinde de tipul de problemă, de resursele personale ale respondentului și de o serie de alți factori. De fapt, majoritatea respondenților (51,1%) relatează că nu ar avea nevoie de serviciile unui avocat⁹ în fiecare an. Pentru 30,5% din respondenți, nevoia anuală de servicii juridice este calificată ca „rar”. Aproximativ 10% afirmă că ar avea nevoie de un avocat din când în când și doar 2,3% ar avea nevoie de el deseori. Deloc surprinzător, mai puțin de unul din cinci respondenți (19,4%) au apelat vreodată la serviciile unui avocat.

⁹ Întrebarea se referă în mod specific la avocații licențiați.

5. Incidența problemelor cu implicații juridice

Din întreg eșantionul, 22,2% au raportat o problemă juridică în ultimii 3,5 ani. La o primă vedere, acest procent este mai scăzut decât în alte țări, mai ales în țările cu o cultură și o tradiție legală similară cu cea a Republicii Moldova. Totuși, mai mult de 1/5 din moldoveni s-au confruntat cu o problemă complicată în ultimii 3 ani și jumătate dinaintea interviului. Această problemă ar fi putut avea consecințe nu doar asupra respondentului, ci și asupra familiei, rudelor, prietenilor și colegilor săi. Sub nici o formă, un asemenea procent, 22,2%, nu trebuie considerat ca fiind scăzut. Dimpotrivă, acesta indică o nevoie ridicată de reglementări legale în societatea moldovenească. Mai mult, noi considerăm aceasta ca fiind o estimare conservatoare, procentul real al evenimentelor cu implicații juridice în rândurile societății fiind, de fapt, mai ridicat.

Nu există o definiție riguroasă a problemelor cotidiene ce pot fi considerate probleme legale. Spre a filtra problemele triviale care nu necesită, în practică, un răspuns legal, am adoptat un limbaj pe mai multe niveluri bine delimitate. Concret, operatorii sondajului i-au rugat pe respondenți să raporteze probleme care sunt deopotrivă serioase și dificil de rezolvat. Astfel, o problemă poate fi serioasă din punctul de vedere al valorii, al interesului și al consecințelor, dar soluționarea ei nu ridică mari dificultăți. În mod similar, chestionarul nostru exclude conflictele care sunt dificil de rezolvat, dar nu au un impact atât de grav.

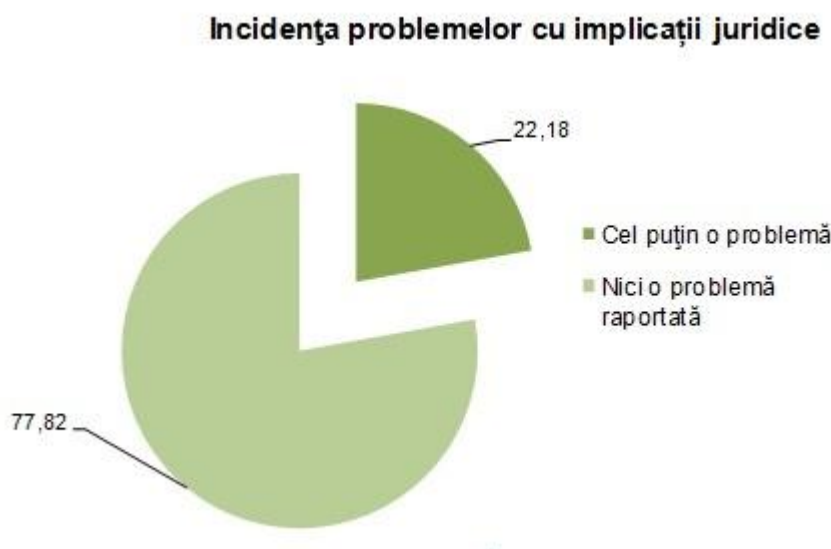

Figura 5. Incidența problemelor cu implicații juridice

Un posibil motiv al procentului relativ scăzut de probleme cu implicații juridice raportate este distribuția oarecum neomogenă a mostrei. Așa cum s-a discutat mai sus, numărul mare de pensionari și de șomeri a dat mai multă pondere categoriei care întâlnește mai puține probleme legale sau întâlnește alt gen de probleme față de populația mai activă din punct de vedere economic.

Criteriile delimitate mai strict pentru problemele cu implicații juridice ar putea fi un alt motiv. În acest studiu, respondenții au fost întrebați despre „probleme serioase și dificil de rezolvat care necesitau măsuri juridice spre a fi rezolvate”. A doua parte a definiției ar fi putut exclude anumite probleme care ar fi putut avea o rezolvare pe cale legală, chiar dacă respondentul nu le-a considerat de natură legală.

Un alt indice sub-raportării problemelor cu implicații juridice îl reprezintă încadrarea în șablon a recurgerii la un avocat, așa cum vom arăta mai jos. 14,4% din subiecții care nu au raportat

o problemă legală au afirmat că au apelat de curând la serviciile unui avocat. Dacă au avut nevoie de un avocat, cel mai probabil au fost într-o situație în care au avut nevoie de consilierea unui profesionist în probleme legale. Astfel, deși acești 14% sunt trecuți în categoria „nici o problemă”, este foarte probabil ca ei să se fi confruntat cu o problemă de ordin legal în care era nevoie de cunoștințe juridice pe care nu le dețineau. Știm, de asemenea, că doar puține dintre problemele legale ajung să fie discutate cu un avocat și majoritatea divergențelor sunt rezolvate „în umbra legii”. De aceea este foarte probabil ca, pe lângă acei 14,4%, să fie și alți subiecți care s-au confruntat cu probleme cu implicații juridice, dar, din diverse motive, nu au fost incluși în sondajul nostru.

Un alt argument în sprijinul ideii că procentul real al problemelor cu implicații juridice este mai mare de 22,2% este percepția că sistemul legal nu oferă tocmai „șanse egale tuturor”. Jumătate din respondenți sunt ferm convinși că oamenii care au mai mulți bani sunt favorizați în justiție. Alți 25% sunt mai puțin decisi, dar răspund „mai degrabă da”, în timp ce doar mai puțin de 10% cred că sistemul juridic face abstracție totală de poziția economică și socială a celor implicați. Această perspectivă neîndurătoare poate conduce cu ușurință la evitarea problemelor legale, dat fiind numărul scăzut al căilor de rezolvare imaginate de subiecți. Argumentele sus-numite nu sunt dovezi clare, dar pot fi luate drept un indice al faptului că mai mult de 22,2% din moldoveni se confruntă cu probleme legale serioase și dificil de rezolvat.

6. Tipuri de probleme

După cum spune un proverb, nu există două probleme legale identice. De dragul analizei, totuși, am grupat diversele evenimente în categorii de probleme. Fiecare categorie include diverse tipuri de conflicte și plângeri ce țin de această categorie. Distribuția problemelor în cadrul unei categorii va fi descrisă mai jos în textul raportului.

Conflictele cu vecinii și problemele de familie sunt cele mai frecvente două categorii de evenimente cu implicații juridice (Tabelul 3). Împreună, acestea formează 29 % din totalul problemelor raportate. Acest rezultat este interesant din mai multe motive. În primul rând, ambele fac parte din categoria problemelor bazate pe relații pe termen lung. Atunci când o problemă survine, oamenii trebuie să găsească o anumită soluție. Spre deosebire de conflictele comerciale, rareori poate fi evitată o problemă cu vecinii sau cu familia. Pe de altă parte, între vecini și în familie, oamenii trebuie să găsească o soluție care să mențină relația și să le permită să meargă mai departe.

Categoria problemei	Număr	Procent
Relații cu vecinii	116	15%
Relații de familie	103	14%
Probleme ale consumatorilor privind bunuri și servicii	71	9%
Probleme cu pământul/terenurile	58	8%
Probleme medicale	58	8%
Probleme privind angajarea în câmpul muncii	52	7%
Protecție socială și asigurările sociale	51	7%
Compensarea daunelor	49	6%
Probleme legate de bani	42	6%

Servicii prestate de către autoritățile publice	30	4%
Probleme legate de imobile (apartament/casă)	27	4%
Documentarea populației/actele de stare civilă	26	3%
Contravenții	24	3%
Sistemul educațional	15	2%
Discriminarea	12	2%
Neexecutarea hotărârilor judecătorești	11	1%
Probleme legate de migrație	6	1%
Impozite	4	1%
Total	755	100%

Tabelul 3. Prevalența problemelor cu implicații juridice

În al doilea rând, faptul că problemele cu vecinii și cu familia ocupă primele două locuri din punct de vedere cantitativ este oarecum surprinzător. Aproape orice studiu similar din țările dezvoltate sau în tranziție arată că problemele de consum sunt cele mai des întâlnite probleme legale. În Republica Moldova, această categorie ocupă abia poziția a treia, cu 9% (Tabelul 3). De ce nu sunt mai frecvente problemele de consum în studiul de față? Pentru început, se poate să existe, cu adevărat, mai puține probleme de consum în Republica Moldova decât în alte țări. Este posibil, de asemenea, ca oamenii să nu perceapă multe probleme cu care se confruntă ca fiind probleme de consum sau probleme ce ar putea fi rezolvate pe cale juridică. Acest lucru se poate datora penuriei de informații asupra drepturilor consumatorilor și referitoare la căile de a rezolva conflictele consumatorilor. Trebuie, totodată, menționată lipsa unei structuri guvernamentale specializate sau cvasi-specializate, având drept competență protecția consumatorilor. Trebuie, de asemenea, menționată lipsa unei structuri guvernamentale sau cvasiguvernamentale având competențe legate de protecția consumatorilor. O asemenea diferență totuși nu poate fi explicată prin factori legați de nivelul consumului sau de cererea și oferta de bunuri și servicii. Dacă vrem să analizăm mai în detaliu, putem lua în considerare efectele distribuției neomogene. Suprarezentația pensionarilor și șomerilor ne poate oferi un răspuns în acest caz. Pentru a testa aceste ipoteze, vom împărți eșantionul în două grupuri: unul format din respondenții mai puțin activi din punct de vedere economic (pensionari, șomeri, studenți care nu muncesc, femei aflate în concediu de maternitate) și altul al celor care lucrează cu normă întreagă sau redusă. Comparația arată că respondenții din grupul celor activi economic sunt de două ori mai predispuși spre a raporta o problemă de consum decât cei care sunt mai puțin activi¹⁰.

Cumpărarea și folosirea pământului, serviciile medicale, conflictele de muncă, dificultățile de obținere a beneficiilor sociale, compensațiile pentru diverse prejudicii și chestiunile legate de bani se află toate în zona de 6-8%. Împreună, ele totalizează 41% din problemele legale raportate.

¹⁰ Chi pătrat = 8,36, p = 0,004

7. Problemele din cadrul fiecărei categorii

Conflictele cu vecinii

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din problemele cu vecinii
Conflicte legate de gunoșițe / deșeuri neautorizate, lipsa intrării/ieșirii/drumului separate de/cu vecini, copacii care acoperă casa	51	6,75	43,97
Vecini gălăgioși, vecini care au probleme legate de consumarea abuzivă a alcoolului, droguri, violență	32	4,24	27,59
Probleme cu furnizorii de servicii comunale din cauza neachitării facturilor de către vecini (ex. deconectări a agentului termic)	20	2,65	17,24
Altele	14	1,85	11,21
Total	116	15,50	100,00

Tabelul 4: Probleme cu vecinii

Relații de familie

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din problemele de familie
Înregistrarea căsătoriei, înregistrarea căsătoriei cu un cetățean străin, divorț	27	3,6	26,5
Pensia de întreținere a copilului, stabilirea domiciliului copilului, stabilirea paternității	15	2,0	14,7
Conflicte / violență în familie	39	5,2	38,2
Moștenire	18	2,4	17,6
Altele	3	0,4	3
Total	102	13,6	100,0

Tabelul 5: Probleme de familie

Probleme ale consumatorilor privind bunuri și servicii

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din problemele de consum
Calitatea produsului sau serviciului, încălcarea termenului de livrare sau executare, preschimbarea bunurilor, termenul de valabilitate, termenul de garanție	45	6,0	63,4
Prețul prea mare / excesiv pentru servicii comunale, debranșare de la sursa de energie electrică, apă	15	2,0	21,1
Dificultăți în returnarea produselor și serviciilor de proastă calitate	9	1,2	12,7
Altele	2	0,3	2,8
Total	71	9,5	100,0

Tabelul 6. Probleme de consum

Pământuri/terenuri

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din problemele cu pământuri
Înregistrarea, vinderea sau cumpărarea terenurilor, arenda terenului/cota-parte din teren (teren agricol sau nu)	10	1,3	17,2
Alocarea loturilor de teren de către primărie atît în localitate, cît și în afara localității	12	1,6	20,7
Privatizarea terenurilor, bunurilor agricole, cota valorică	8	1,1	13,8
Restituirea pământului/terenurilor persoanelor deportate	2	0,3	3,4
Dificultăți la darea sau luarea în arendă a terenurilor; nerespectarea condițiilor prevăzute de contractele de arendă	7	0,9	12,1
Necorespunderea suprafeței reale a terenului cu cea indicată în titlul de proprietate	7	0,9	12,1
Înregistrarea terenurilor în registrul bunurilor imobile	1	0,1	1,7
Altele	11	1,5	19,0
Total	58	8	100

Tabelul 7. Probleme legate de pământuri/terenuri

Probleme medicale

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din totalul problemelor medicale
Dificultăți în obținerea poliței de asigurare medicală obligatorie	4	0,5	6,9
Incompetența medicilor / lucrătorilor medicali	20	2,6	34,5
Refuz în acordarea serviciilor medicale (pe motiv de discriminare din cauza statutului social, etniei, lipsa banilor)	13	1,7	22,4
Solicitarea de a plăti serviciile care sunt gratuite (inclusiv sub formă de donație)	15	2,0	25,9
Dificultăți în a primi ajutor medical urgent	3	0,4	5,2
Altele	3	0,4	5,2
Total	58	7,7	100,0

Tabelul 8. Probleme medicale

Probleme privind angajarea în câmpul muncii

	Frecvență	Procent din totalul problemelor	Procent din problemele de muncă
Lipsa contractului de muncă, concediere ilegală, aplicarea sancțiunilor disciplinare	19	2,5	36,5
Neachitarea la timp a salariului, indicarea unui salariu oficial mai mic decât cel achitat în numerar (la mână), tragerea la muncă suplimentară	24	3,2	46,2
Altele	9	1,2	17,3
Total	52	6,9	100,0

Tabelul 9. Probleme privind angajarea în câmpul muncii

8. Problemele analizate în detaliu

Unii dintre respondenți au raportat mai mult de o problemă serioasă și dificil de rezolvat care are de-a face cu justiția civilă sau administrativă. În asemenea cazuri, chestionarul nostru furnizează procedura de a alege o singură problemă și de a o analiza în detaliu. În situațiile în care au fost mai multe probleme, operatorii au fost instruiți să aleagă a doua cea mai

recentă problemă și să adreseze următoarele întrebări cu referire la aceasta. Tabelul de mai jos arată distribuția problemelor selectate pentru interviul principal.

Categoria problemei	Frecvența	Procent
Relații cu vecinii	95	17,3
Relații de familie	89	16,2
Probleme legate de terenuri/pământ	50	9,1
Probleme ale consumatorilor de bunuri și servicii	43	7,8
Probleme privind angajarea în câmpul muncii	39	7,1
Protecție socială și asigurări sociale	39	7,1
Compensarea daunelor	38	6,9
Probleme medicale	29	5,3
Probleme legate de bani	26	4,7
Servicii prestate de autoritățile publice	22	4,0
Probleme legate imobile (casă/ apartament)	21	3,8
Contravenții	21	3,8
Documentarea populației/acte de stare civilă	14	2,5
Sistemul educațional	7	1,3
Discriminare	6	1,1
Probleme legate de migrație	4	0,7
Neexecutarea hotărârilor judecătorești	4	0,7
Impozite	3	0,5
Total	550	100

Tabelul 10. Problemele analizate în detaliu

9. Numărul problemelor cu implicații juridice

Respondenții care au întâlnit cel puțin o problemă au raportat în medie 1.37 probleme legale serioase și dificil de rezolvat. În total, cei 553 de respondenți au raportat 755 de probleme cu implicații juridice.

Câte probleme	Frecvență	Procent
0	1936	77.8
1	416	16.7
2	88	3.5
3	33	1.3
4	16	.6
Total	2489	100.0

Tabelul 11. Numărul de probleme

Confruntarea cu o problemă juridică sporește șansele de a raporta o problemă similară sau înrudită. Studiile referitoare la evenimentele juridice din alte țări arată cum anumite probleme apar simultan sau chiar se determină una pe cealaltă. De exemplu, este ușor de observat cum violența domestică poate provoca destrămarea relației, șomaj, probleme între chiriaș și proprietar și datorii. În studiul de față, atunci când un respondent a raportat o problemă, noi l-am întrebat de câte ori s-a confruntat cu respectiva problemă în ultimii trei ani și jumătate.

Câțiva respondenți au raportat experiențe de confruntare cu foarte multe probleme legale. De exemplu, în categoria problemelor consumatorilor, cineva a raportat 100 de probleme. Altcineva a raportat 75 de probleme familiale. Pentru a atenua efectul devierilor statistice, am exclus în această analiză valorile mai mari de 50.

În total, cei 550 de respondenți care au avut cel puțin o problemă de ordin legal au raportat 754 de evenimente cu implicații juridice. Aceste evenimente s-au produs de 1260 de ori, ceea ce se traduce printr-o medie de 1,7 ori per persoană. Mediana pentru această distribuție este 1, ceea ce înseamnă că majoritatea problemelor au avut loc o singură dată, dar unii oameni au trecut prin aceeași situație sau prin situații similare de mai multe ori. Unii dintre respondenți au raportat numeroase ocurențe ale problemelor cu sistemul de educație (o medie de 3,4), ale problemelor de familie (2,15) și ale problemelor de consum (2,04). Primele două categorii se bazează pe relații de lungă durată. De asemenea, nu este surprinzător faptul că oamenii au mai multe probleme legate de consum, întrucât consumul de bunuri și servicii este o parte a vieții cotidiene.

10. Cine se confruntă cu probleme cu implicații juridice?

a. Sexul

În medie, 22,2 % din respondenți afirmă că s-au confruntat cu cel puțin o problemă cu implicații juridice. Femeile raportează ceva mai multe probleme legale – 24,1%, față de cei 20,1% respondenți de sex masculin¹¹. Apartenența de sex are relevanță în mai multe categorii de probleme. De exemplu, femeile au mult mai des probleme cu relațiile de familie, cu protecția socială, conflicte cu vecinii, probleme medicale și probleme legate de casă/apartament. În toate aceste categorii, mai mult de 2/3 din respondenți sunt femei. Bărbații sunt mai predispuși să raporteze probleme legate de daune și de servicii publice.

b. Statutul socioeconomic

Legătura dintre ocurența unei probleme cu implicații juridice și statutul socioeconomic este complexă. Pe de o parte, oamenii mai săraci sunt mai vulnerabili, deoarece au mai puține resurse pentru a se confrunța cu problemele legale. Pe de altă parte, cei care dispun de fonduri participă mai mult la viața economică, socială și politică. În consecință, ei iau parte la mai multe tranzacții și relații ce pot determina diverse dezacorduri și conflicte. Oamenii mai bogați sunt, de asemenea, mai educați și de aceea sunt mai în măsură să recunoască o problemă cu implicații juridice. Este deci firesc să presupunem că vor fi mai conștienți de drepturile lor. De exemplu, în raport cu autoritățile publice sau cu furnizorii de bunuri și servicii, cei cu un statut socioeconomic mai înalt, care își cunosc mai bine drepturile, sunt mai predispuși să recunoască încălcarea drepturilor lor și să ceară compensații. În multe

¹¹ Statistic semnificativ la nivelul 0,05 (Chi pătrat = 5,70, p = 0,017).

situații, cei care sunt mai puțin educați nu vor vedea problema implicațiile juridice ale problemei, ci doar ghinion.

Legătura dintre venit și probabilitatea de a se confrunta cu o problemă legală este departe de a fi liniară. 24 % din respondenții care au un venit familial lunar sub 1000 de lei au raportat o experiență legată de o problemă cu implicații juridice. În următoarea categorie (1000-2500 de lei), patru din cinci respondenți (80%) nu au raportat o problemă legală. Cele mai multe evenimente de acest gen au fost raportate la categoria de venit lunar 2500-7000 de lei. Cei care au un venit superior acestui quantum nu au raportat cu mult mai multe probleme serioase și dificile. Aparent, factorul „venit” nu poate reprezenta o explicație în sine pentru ca o persoană să se confrunte cu o asemenea problemă. Mai jos, vom trece în revistă un model în care venitul este parte a unui set mai amplu de variabile, fapt ce ar putea avea o putere explicativă superioară în raport cu problemele cu implicații juridice.

	Până la 1000 de lei	1000-2500 de lei	2500-7000 de lei	Peste 7000 de lei
Una sau mai multe probleme cu implicații juridice	24,20%	20,00%	26,60%	23,50%
Nicio problemă raportată	75,80%	80,00%	73,40%	76,50%

Tabelul 12. Ocurența problemelor cu implicații juridice în funcție de venit

Venitul are un impact mai tangibil atunci când analizăm tipurile de probleme raportate. Cei cu venituri mai mari (peste 2500 de lei) se confruntă cu mult mai puține probleme de familie decât cei din categoriile inferioare de venit. Aceleași ponderi se remarcă și în cazul problemelor cu vecinii. Alternativ, respondenții mai avuți se confruntă cu mult mai multe probleme cu implicații juridice, legate de consum și de serviciile publice.

c. Vârsta

Nu există o diferență semnificativă de vârstă între respondenții care au raportat o problemă și cei care au afirmat că nu s-au confruntat cu așa ceva. Totuși, dacă împărțim vârstele pe grupe, observăm că intervalele 26-35 și 36-45 de ani sunt ceva mai predispuse la a avea probleme. Asocierea dintre vârstă și raportarea unei probleme cu implicații juridice nu are relevanță din punct de vedere statistic¹². Totuși, figura 6 arată cum persoanele tinere și de vârstă a doua trec prin mai multe probleme. Un asemenea rezultat nu ar trebui să fie surprinzător. Evenimentele importante ale vieții se petrec, în principal, atunci când oamenii au între 26 și 45 de ani, iar riscul ca ceva să meargă prost crește, comparativ. În aceste intervale de vârstă, oamenii se căsătoresc, divorțează, își schimbă locul de muncă, iau credite și fac investiții pe termen lung. Odată cu aceste evenimente, și nu numai, mulți oameni se ciocnesc de probleme legale și au nevoie de informații și sfaturi spre a obține o rezolvare favorabilă.

Pe de altă parte, respondenții din celelalte grupe de vârstă se confruntă cu ceva mai puține probleme juridice serioase și dificil de rezolvat. Impactul acestor probleme poate fi însă mai grav, dat fiind faptul că oamenii foarte tineri sau foarte bătrâni sunt mai vulnerabili și mai puțin capabili să gestioneze o situație legală complexă.

¹² Chi pătrat = 9,9, p = 0,077.

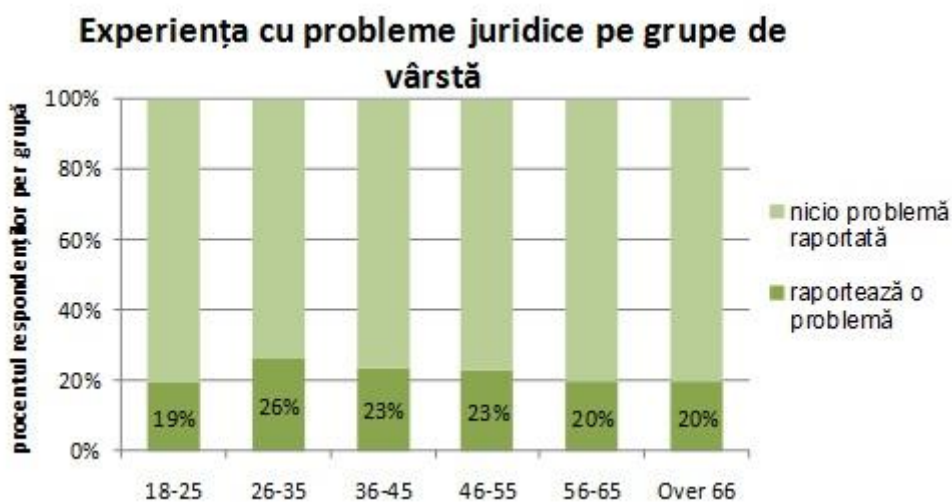

Figura 6. Experiența unor probleme cu implicații juridice pe grupe de vârstă.

d. Rural/ urban (geografia problemelor cu implicații juridice)

Instituțiile juridice și profesioniștii în domeniu sunt concentrați în marile orașe. Este mult mai ușor să calci pe urmele justiției în marile orașe, unde sunt la dispoziție mult mai multe mecanisme formale și informale de soluționare a conflictelor. Desigur, asta nu înseamnă că problemele legale din marile orașe sunt rezolvate mai echidistant. În orașele mai mici și în sate nu există o cale directă de a accede la justiție, dar normele sociale sunt mult mai explicite și mai funcționale. Încrederea, respectul și reputația au un rol mai pronunțat în viața oamenilor care trăiesc în comunități mai compacte. În comunitățile mai mici, evitarea conflictelor este unul dintre mecanismele de menținere a armoniei sociale. Totodată, dinamica economică a orașelor mai mici și a satelor este mult diferită.

Eșantionul nostru face distincția între zonele rurale și cele urbane. În ciuda ipotezei separatiste, datele arată că respondenții din zonele rurale, respectiv urbane se confruntă cu probleme legale în procente aproape identice.

Diviziunea rural-urban poate să nu influențeze probabilitatea confruntării cu o problemă legală serioasă și dificil de rezolvat, dar distanța față de cea mai apropiată instanță are un asemenea efect. Cei care au avut de a face cu (sau, cel puțin, au recunoscut) probleme cu implicații juridice locuiesc mai aproape de o instanță. Respondenții care afirmă cu nu s-au confruntat cu o problemă cu implicații juridice locuiesc, în medie, la o distanță de 16 km de cea mai apropiată instanță. În cazul celor care raportează o problemă, distanța medie este de 14 km. Această diferență este semnificativă din punct de vedere statistic și poate fi interpretată în mai multe moduri. În ciuda faptului că diviziunea rural-urban nu are un efect considerabil, este posibil ca cel care locuiește mai departe de o instanță să aibă mai puține șanse să se confrunte cu o problemă legală sau să recunoască dimensiunea legală a unei probleme.

Persoanele din zonele rurale au tendința de a întâlni mai des anumite categorii de probleme. În mod deloc surprinzător, problemele legate de pământ predomină în mediul rural și sunt relativ rare în orașele mai mari. Problemele cu relațiile de muncă, cu închirierea unei case/ unui apartament sau conflictele de consum se produc mai adesea în orașe decât în sate. Pe de altă parte, persoanele din mediul rural se confruntă mai des cu probleme de familie și cu probleme legate de ajutoarele sociale.

e. Imobilele (casă/apartament)

Închirierea unei locuințe poate determina diverse tipuri de probleme cu implicații juridice: plata chiriei, îngrijirea proprietății, garanții etc. Cei care locuiesc cu chirie diferă, cel mai adesea, pe mai multe coordonate socioeconomice de cei care au o locuință proprietate personală. Datele vin în sprijinul acestei ipoteze. 38% din cei care locuiesc cu chirie au avut cel puțin o problemă cu implicații juridice în ultimii 3,5 ani dinainte de interviu. Pentru comparație, doar 21% din cei care dețin în proprietate o casă/un apartament sau trăiesc cu părinții s-au confruntat cu o problemă serioasă și dificilă.

f. Starea civilă și copiii

Starea civilă pare a fi asociată cu preponderența problemelor cu implicații juridice. Respondenții care trăiesc în concubinaj și cei care sunt divorțați raportează mult mai adesea probleme¹³. 30%, respectiv 38,6% dintre intervievații ce se regăsesc în cele două categorii sus-menționate au afirmat că s-au confruntat cu cel puțin o problemă serioasă și dificil de rezolvat. Pentru comparație, doar 19% din celibatari și 22% din cei căsătoriți au avut de a face cu probleme cu implicații juridice.

Mai mult, respondenții divorțați sau în situație de coabitare sunt suprareprezențați la categoria problemelor de familie.

g. Grupurile defavorizate

A primi un ajutor social indică un venit scăzut și un anumit grad de dependență de stat și, poate, de alte organizații și indivizi. Oarecum surprinzător, respondenții care primesc ajutoare sociale nu raportează un număr mai ridicat de probleme cu implicații juridice. În fapt, cam unul din patru beneficiari de ajutoare sociale pentru copii (217 cazuri) au trecut printr-o problemă juridică. Pentru comparație, proporția celor care nu sunt dependenți de sistemul de ajutoare sociale este de 21,9%, deci ceva mai mult de unul din cinci indivizi raportează o problemă legală.

h. Minoritățile

Limba este una dintre caracteristicile ce definesc statutul minorităților. Eșantionul nostru nu este reprezentativ în raport cu limba vorbită și, de aceea, ar putea surveni unele divergențe față de parametrii populației. 71% din cei intervievați au afirmat că în familia lor se vorbește limba statului; 18,6% au ales limba rusă; 4,3% au ales și limba statului, și limba rusă; 2,7% – limba ucraineană; 0,9% – bulgara și 0,4% – limba română. Aparent, numărul de respondenți pentru multe grupuri de limbă este insuficient pentru o analiză complexă.

i. Infracțiunile

Persoanele care au fost victimele unor infracțiuni sunt mult mai predispuse spre a raporta o problemă legală. Așa cum va fi arătat mai jos, victimizarea este cel mai puternic element prevestitor al experimentării unei probleme cu implicații juridice.

Ați fost victima unei infracțiuni în ultimii 3 ani?	Cel puțin o problemă	Nicio problemă raportată
Da	68%	32%
Nu	17%	83%

Tabelul 13. Victimizarea

¹³ Diferența este semnificativă din punct de vedere statistic (Chi pătrat = 29,5, p < 0,00).

j. Analiza multivariată

Multe dintre datele demografice discutate mai sus sunt legate între ele și produc efecte complexe asupra ocurenței problemelor legale. Spre a analiza efectele lor individuale, recurgem la o regresie binară multivariată. Prin această analiză, impactul fiecărei variabile este observat, în timp ce efectul tuturor celorlalte variabile este fixat temporar la valoarea sa medie. Cu alte cuvinte, analiza regresivă ne arată cum afectează fiecare dintre factorii cuantumului problemelor cu implicații juridice raportate dacă toate celelalte variabile implicate nu ar influența acest fapt.

În acest model, vârsta, sexul, educația și abilitarea juridică percepută nu prezic într-un mod semnificativ din punct de vedere statistic probabilitatea ca o persoană să se confrunte cu o problemă juridică serioasă și dificil de rezolvat.

Pe de altă parte, faptul de a fi victima unei nedreptăți, distanța față de cea mai apropiată instanță și mediul de viață sunt factori semnificativi ai incidenței problemelor juridice. Victimele unei nelegiuiri sunt de 10 ori mai predispuși la a raporta o problemă, în primul rând deoarece victimele ar putea fi mai vulnerabile decât ceilalți. Vulnerabilitatea în sine totuși nu face pe cineva mai predispus la problemele legale. De exemplu, simplul fapt de a primi un ajutor social nu sporește șansele confruntării cu probleme cu implicații juridice. În al doilea rând, faptul victimizării în sine poate determina o serie de probleme. Violența domestică, de exemplu, poate conduce cu ușurință la vătămare corporală, la sfârșitul unei relații și la diverse probleme legate de muncă și de sănătate.

Împreună cu victimizarea, doi factori geografici afectează ocurența problemelor legale. Rezidenții orașelor sunt mai predispuși la a avea probleme legale, comparativ cu cei care locuiesc în zone rurale. Pe de altă parte, distanța față de cea mai apropiată instanță scade probabilitatea raportării unei probleme legale. Oamenii care locuiesc în zone rurale și/ sau mai departe de o instanță sunt mai puțin predispuși să raporteze o problemă legală. La prima vedere, un asemenea rezultat poate părea inadecvat. Te-ai aștepta ca cei care locuiesc mai departe de infrastructura juridică să aibă mai multe probleme, deoarece pot rezolva mai puține prin intermediul instrumentelor juridice formale. Într-o lume perfect rațională, distanța față de infrastructura legală ar putea fi o barieră în calea justiției. Ceea ce vedem în realitate este faptul că oamenii care nu au în vecinătate infrastructura legală au șanse mai mici să catalogheze o problemă ca având implicații juridice. Desigur, oamenii din satele mici din Republica Moldova au suficient de multe conflicte și neînțelegeri care satisfac condiția de seriozitate a problemei. Totuși este foarte probabil ca acești oameni să privească respectivele probleme ca simple neplăceri sau ghinioane decât ca probleme de ordin legal.

Factor predictiv	Semnificație statistică
Index SLE	$p > 0,05$
Vârstă	$p > 0,05$
Sex	$p > 0,05$
Educație	$p > 0,05$
Distanța față de instanță	$p = 0,029$
Urban/Rural	$p = 0,008$
Victima unei infracțiuni	$p = 0,000$

Tabelul 14. Regresia logistică binară asupra ocurenței problemelor juridice

11. Strategii de soluționare

a. Așteptări referitoare la soluționarea problemelor cu implicații juridice

Oamenii pot alege dintr-o paletă de strategii atunci când o problemă este recunoscută ca fiind serioasă și cu o potențială rezolvare prin mijloace legale. Unii ar putea iniția un proces, alții și-ar putea mobiliza familia și prietenii pentru ajutor, iar alții ar putea recurge la sfatul unui profesionist în domeniul juridic. Așteptările inițiale referitoare la rezolvarea problemei legale spun multe despre convingerile respondenților care au trecut prin probleme cu implicații juridice. În mare măsură, așteptările determină cursul acțiunii. Gradul de satisfacere a așteptărilor inițiale afectează, în mod inevitabil, satisfacția respondenților față de modul în care a fost rezolvată problema.

Majoritatea respondenților au luat în calcul opțiunea de a rezolva problema prin acțiuni proprii. În 36,4%¹⁴ din situațiile raportate, respondenții au afirmat că se așteptau să rezolve ei înșiși problema. În al doilea rând, oarecum surprinzător, 20% din respondenți au ales poliția ca factor așteptat de rezolvare a problemei survenite. Procuratura nu este plasată prea sus pe lista surselor de rezolvare, totuși în 5% din cazuri s-a crezut că ar putea fi o soluție. Acest fapt este o nouă surpriză, dată fiind natura civilă și contravențională a problemelor. O posibilă explicație ar putea fi rolul amplu al procuraturii în sistemul legal din Republica Moldova, o moștenire de la sistemul sovietic, și percepția populației că procuratura are atribuții care depășesc justiția penală.

Mai mult, în una din cinci probleme, persoana interogată a afirmat că așteptarea sa inițială era ca problema să se rezolve de la sine. În 16% din probleme, respondenții au afirmat că așteptarea lor inițială era ca problema să se soluționeze în instanță. Autoritățile publice locale urmează cu 13%. Pentru comparație, în mai puțin de 2% din cazuri, cei intervievați au crezut că problema ar fi putut fi rezolvată de către autoritățile centrale. Doar 7% considerau la început că problema se va rezolva doar prin intervenția unui avocat. În alte 6% din cazuri se aștepta ca problema să fie rezolvată cu ajutorul prietenilor.

Alte surse formale sau informale de soluționare a conflictului au fost rareori luate în calcul la nivelul așteptărilor inițiale. Nimeni din întreg eșantionul nu se aștepta ca un parajurist să poată rezolva problema. Acest fapt nu trebuie să surprindă. Parajuriștii sunt un fenomen relativ recent în mediul legal moldovenesc, iar la vremea desfășurării sondajului exista doar un proiect organizat de Fundația Soros care acoperea un număr de 30 de sate, dintre care doar 5 au fost incluse în acest sondaj. Angajatorii, asociațiile pentru protecția consumatorului, vecinii și companiile de asigurări erau, de asemenea, rareori așteptate să ofere o rezolvare la problema survenită. Acest fapt subliniază nevoia de mai multe activități menite mediatizării metodelor alternative de soluționare a conflictelor în Republica Moldova.

Există o diferență semnificativă între așteptări în funcție de tipul de problemă. În aproape jumătate din problemele de consum (47%), respondentul a afirmat că așteptarea sa inițială era ca problema să se rezolve prin acțiunile proprii. În mod similar, rezolvarea problemelor prin forțe proprii era deseori anticipată în problemele de muncă (39%), în problemele legate de bani (36%) și în destrămarea familiilor.

Mai departe, un procent semnificativ de persoane se așteptau ca problemele de muncă (24%), de bani (19%) și de consum (18%) să se rezolve de la sine. Este interesant faptul că angajatorul era rareori privit ca o sursă potențială de rezolvare a problemei, chiar în aria

¹⁴ Respondenții puteau alege din mai multe variante la această întrebare și de aceea suma procentelor pentru răspunsurile individuale depășește 100. În total, 510 respondenți care au raportat cel puțin o problemă cu implicații juridice au selectat 696 de soluționări așteptate.

problemelor de muncă. Aparent, respondenții au mai mare încredere că problema se poate rezolva cumva de la sine decât că va fi rezolvată de către angajator.

Aproape unul din cinci respondenți care au raportat o problemă de familie (17,7% din cei 106 care au raportat o problemă de familie) se așteptau ca conflictul să se rezolve în instanță. 17% din respondenții care au avut o problemă legată de pământuri se așteptau la același rezultat. În alte categorii, sistemul oficial de justiție era rareori așteptat să aibă un rol. Instanțele erau anticipate ca soluție în 13% din problemele de muncă și de daune materiale și în 12% din problemele legate de bani. Încă și mai rar, instanțele erau asociate cu soluționarea conflictelor dintre vecini, a plângerilor legate de asigurările sociale și de produsele de consum.

Avocații erau așteptați să pună punct conflictului mai rar decât instanțele. În 12% din conflictele de familie și în 10% din problemele legate de compensarea daunelor, persoana întrebată anticipa faptul că un avocat va fi implicat în chestiune și va contribui la soluționarea acesteia.

Previzibil, problemele de protecție socială își urmează logica proprie. Majoritatea persoanelor care au avut o asemenea problemă se așteptau ca aceasta să fie rezolvată de către autoritățile locale (37%) sau de un asistent social (24%). Intervenția autorităților locale era așteptată într-un sfert din conflictele legate de pământuri.

Deloc surprinzător, cei care se așteptau ca problema să se rezolve de la sine au raportat mai adesea că aceasta nu s-a rezolvat. Doar 16% dintre cei ce s-au așteptat ca problema să se rezolve de la sine au raportat rezolvarea completă, în timp ce în 55% din cazuri s-a raportat că problema nu s-a rezolvat deloc. Pentru comparație, 45% din respondenții care se așteptau să rezolve problema prin acțiuni proprii au afirmat că aceasta s-a rezolvat complet. 30% din cei care se așteptau ca rezolvarea să vină de la poliție au considerat problema ca fiind soluționată. 34% din cei care au optat pentru instanțe au raportat o rezolvare a problemei. Întreprinderea oricăror acțiuni sporește considerabil șansele ca respondentul să considere problema juridică rezolvată. Nu cunoaștem dacă respondenții au soluționat problema în mod obiectiv sau răspunsul lor a fost influențat de efectul confirmării post-factum al acțiunilor pe care le-au întreprins. Important de reținut este că strategiile active de soluționare a problemelor juridice fac parte din procesul și rezultatul abilitării juridice. Alternativ, răspunsurile pasive (lipsa acțiunilor întreprinse) mențin percepția că soluționarea problemelor de natură juridică este dificilă.

b. Interacțiunea cu cealaltă parte implicată în conflict

În mod ideal, conflictele și neînțelegerile sunt rezolvate prin comunicare, înțelegerea intereselor celeilalte părți și respect reciproc. Toate sistemele legale se bazează pe presupunerea că oamenii își vor rezolva majoritatea disensiunilor de o manieră amicală. Numeroase studii demonstrează cu convingere că doar o fracțiune infimă din totalul problemelor cu implicații juridice ajung în situația unei adjudecări publice sau private.

Circa 69% din moldovenii care s-au confruntat cu probleme juridice au încercat să stabilească un contact cu cealaltă parte implicată. Alți 12% au încercat să-l contacteze pe protagonist, dar, dintr-un motiv sau altul, contactul nu a avut loc. Încă 5% au afirmat că cealaltă parte a fost prima care a inițiat un contact. Doar un mic procent (14%) din respondenți nu au încercat să contacteze cealaltă parte implicată. Cei care au stabilit contactul cu cealaltă parte sunt mai predispuși să afirme că problema a fost complet sau parțial rezolvată. Cei care nu au încercat sau au încercat și nu au reușit au fost mai puțin predispuși să considere problema ca rezolvată.

De asemenea, respondenții care au inițiat un contact cu cealaltă parte implicată au ajuns mai adesea la o înțelegere cu cealaltă parte. Tabelul 8 indică faptul că respondenții care au avut inițiativa de a contacta cealaltă parte au reușit să ajungă la o înțelegere în aproape jumătate din cazuri. În celelalte categorii, rata ajungerii la o înțelegere este semnificativ mai scăzută. Mai mult de 80% din cei care nu au încercat sau au încercat și nu au reușit să vorbească cu cealaltă parte implicată nu au reușit să soluționeze problema prin negocieri bilaterale, fără implicarea unor terți.

Ați ajuns la un acord?	Ați vorbit cu cealaltă parte implicată?			
	Da, am inițiat dialogul	Da, cealaltă parte a inițiat dialogul	Am încercat, dar nu s-a reușit	Nu am încercat
Da, singur	28 %	17 %	2 %	8 %
Da, prin intermediari	15 %	17 %	16 %	8 %
Nu	57 %	66 %	82 %	84 %

Tabelul 15. Acordul cu cealaltă parte implicată

40% din problemele cu implicații juridice analizate au implicat o persoană fizică ce nu este înrudită cu respondentul. Este oarecum surprinzător faptul că, doar în 10 cazuri, cealaltă parte implicată era identificată cu un vecin. Dat fiind procentul mare al conflictelor cu vecinii, un asemenea rezultat nu prea are logică. Circa 23% din conflicte erau cu diverse autorități publice, 18% cu membrii familiei și 12% cu firmele private. Cel mai adesea, respondenții au ajuns la o înțelegere în conflictele ce implicau membri ai familiei. În aproape jumătate din aceste situații s-a ajuns la un fel de înțelegere amicală între părți. Conflictele cu persoane care nu sunt rude tindeau ceva mai rar să se rezolve prin dialog – în 61% din cazuri nu s-a ajuns la un acord. În mod deloc surprinzător, cooperarea a fost și mai limitată în problemele legale ce implicau autoritatea publică. 74% din aceste conflicte s-au finalizat fără ca părțile să își soluționeze conflictul. Organizațiile publice sunt rareori cunoscute pentru disponibilitatea lor de a se angaja în negocieri bilaterale în căutarea soluționării conflictului. Ceea ce este surprinzător totuși este faptul că, atunci când cealaltă parte implicată era o companie privată, era și mai puțin probabil ca respondentul să raporteze ajungerea la un acord. Deși studiul nostru nu este construit să analizeze în mod special performanța companiilor private din Republica Moldova, acest rezultat sugerează faptul că aceste companii private nu cooperează pentru soluționarea problemelor de gen. Acest rezultat oferă, totodată, o potențială explicație pentru numărul relativ mic de probleme legate de consum. În cazul în care consumatorii sunt convingși că partea opusă nu va avea o atitudine cooperantă, se vor depune plângeri rareori. Afirmatia este valabilă mai ales pentru cazurile în care valoarea conflictului este relativ scăzută.

12. Acțiune și inacțiune

Am discutat mai sus despre modul în care se așteaptă oamenii ca problemele să fie rezolvate. Acum, atenția se va îndrepta asupra acțiunilor (și inacțiunii) efective pe care oamenii le-au întreprins atunci când au apărut problemele cu implicații juridice. Această întrebare diferă în mod semnificativ de anterioara, care se concentra pe persoana sau organizația imaginată ca factor de rezolvare a chestiunii. Acțiunile includ o mai largă arie de activități. De exemplu, o persoană se poate aștepta ca conflictul să fie soluționat de o instanță, dar există diverse moduri de a mobiliza o instanță. Inițierea unui proces poate fi un tip de acțiune, dar și amenințarea celeilalte părți cu intentarea unui proces, sunt strategii larg răspândite în soluționarea conflictelor.

Probabil, cel mai important rezultat din Figura 7 este faptul că ceva mai mult de unul din cinci respondenți (21,4%, n=116) nu au făcut nimic drept reacție la problema cu implicații juridice. Trebuie să reamintim aici standardul lingvistic aplicat în cadrul chestionarului. Respondenții au fost întrebați despre probleme serioase și dificil de rezolvat ce ar putea avea o soluție legală. *A trece printr-o situație gravă și a nu face nimic este un motiv de îngrijorare în perspectiva accesului tuturor la justiție.*

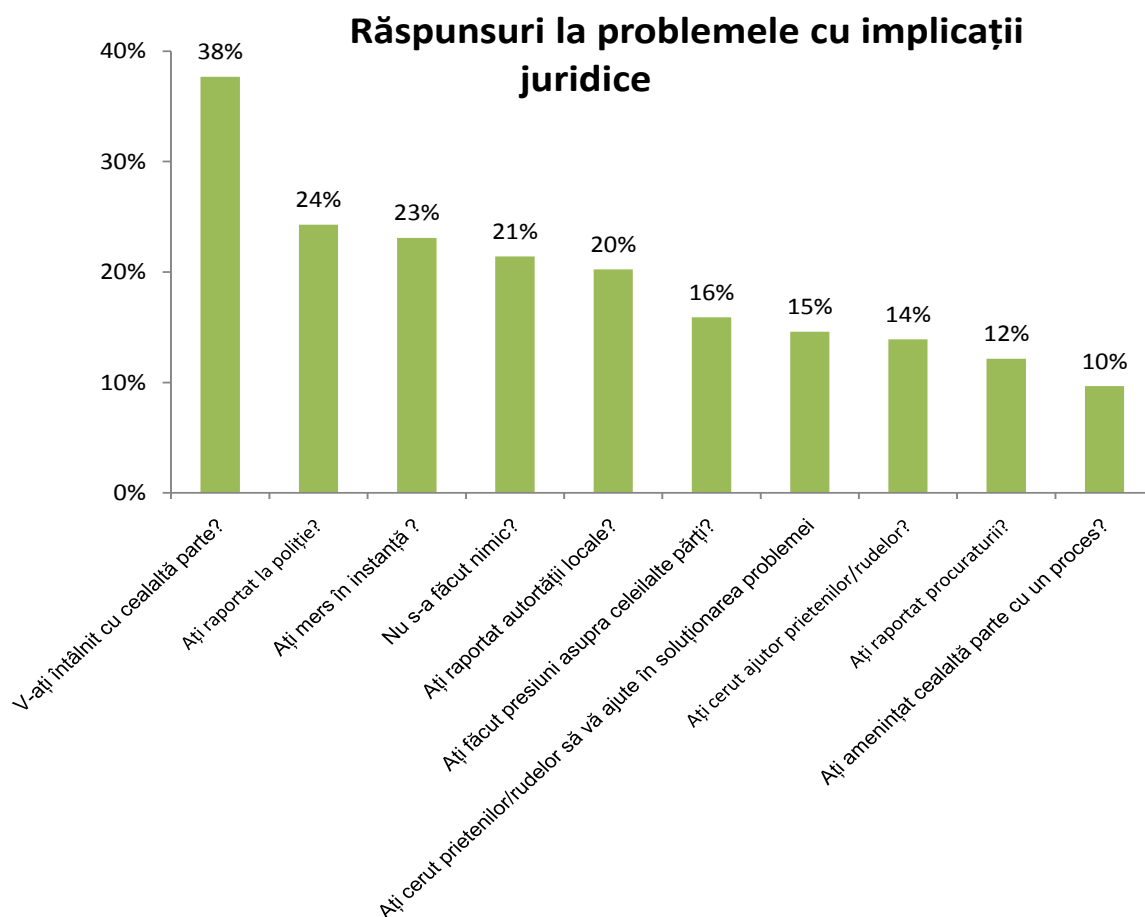

Figura 7. Ce au făcut respondenții ca reacție la problema juridică (suma procentelor depășește 100, deoarece au fost posibile mai multe răspunsuri)

Este inacțiunea uniform distribuită pe diversele categorii de probleme cu implicații juridice? Din rațiuni analitice, am selectat cele mai frecvente cinci probleme legale: familia, munca, conflictele cu vecinii, pământurile și problemele de consum. 38% din respondenții care au raportat o problemă legată de serviciu afirmă că nu au făcut nimic spre a rezolva conflictul. Evident, atunci când au conflicte cu angajatorii, oamenii sunt predispuși să evite problema și să nu facă nimic.

Spre a investiga mai departe relația dintre evitare și caracteristicile sociodemografice, am întreprins o analiză multivariată (regresie logistică) testând vârsta, sexul, distanța față de instanță, mediul rural/ urban și indexul percepției asupra abilității juridice¹⁵. Doar mediul rural/ urban și percepția despre cunoștințele juridice au un efect asupra posibilității ca o persoană să evite o problemă. Respondenții care trăiesc în zonele urbane sunt mai puțin predispuși să nu facă nimic într-o problemă legală. De asemenea, cei care au o mai mare încredere în

¹⁵ Conceptualizăm cunoașterea juridică sub forma gradului de încredere de sine cu care o problemă juridică bine definită poate fi rezolvată cu puterile și resursele respondentului.

abilitățile lor de a se confrunța cu situații legale specifice sunt mai predispuși să adopte o strategie activă ca răspuns la problemele cu implicații juridice.

Când sunt mai mari șansele ca, într-un conflict, cele două părți să se întâlnească? Cel mai adesea, oamenii se întâlnesc cu partea opusă într-o încercare de a rezolva problema atunci când dezacordul este legat de consumul de bunuri și servicii (69% din respondenții care raportează o problemă de consum). Cel mai puțin probabil este un contact între părțile implicate într-un conflict legat de serviciile publice – doar 4%. Conflictele cu autoritățile publice îi fac pe oameni să simtă că se confruntă cu o organizație fără chip. Într-o asemenea situație, este greu de perceput cu exactitate cine este partea opusă. Este interesant că 66% din cei ce raportează o problemă de familie afirmă că nu s-au întâlnit cu cealaltă parte implicată. Acest lucru ar putea însemna că acele conflicte raportate sunt cazuri grave în care ruptura relațiilor de familie este serioasă.

Raportarea la poliție este o strategie des întâlnită drept răspuns la probleme, cel mai adesea, în cazul conflictelor cu vecinii. Interesant este faptul că a doua cea mai frecventă categorie de probleme cu implicații juridice pentru care oamenii caută ajutor la poliție o reprezintă serviciile publice. Este greu de imaginat ce fel de probleme cu serviciile publice pot fi rezolvate de reprezentanții organelor de drept. Conflictele de familie sunt, și acestea, deseori aduse în atenția agenților de poliție. Noi considerăm că violența domestică și custodia copilului sunt două dintre domeniile în care poliția poate interveni eficient.

În majoritatea sondajelor referitoare la probleme cu implicații juridice, o foarte mică parte a acestora chiar ajung în instanță. De obicei, mai puțin de 10% din totalul problemelor cu implicații juridice ajung în instanță. În studiul de față, 23,1% sau ceva mai mult de una din cinci probleme serioase și dificil de rezolvat (a se vedea Figura 7) sunt soluționate de o instanță. Din nou, rezolvarea problemelor de familie va implica cel mai adesea o instanță. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că anumite probleme, precum divorțul (în anumite circumstanțe), pensia de întreținere sau drepturile parentale pot fi rezolvate în mod legitim doar printr-o decizie judecătorească.

Respondenții s-au adresat autorităților locale cel mai adesea cu probleme din trei categorii, în raport cu celelalte. Oamenii merg la autoritățile locale pentru probleme cu pământuri (49%), probleme de familie (22%) și conflicte cu vecinii.

a. Motive pentru a nu alege instanțele judecătorești

Pentru multe persoane, instanța de judecată și avocații sunt prima asociere cu problemele legale. Totuși, relativ puține dintre litigiile și plângerile de zi cu zi ajung în instanță. Nu există niciun sistem judiciar care să cuprindă și să gestioneze eficient mai mult decât o mică parte din totalul litigiilor care ar putea fi rezolvate prin mijloace legale. Ceea ce este important pentru accesul la justiție sunt motivele pentru evitarea instanțelor ca metode de soluționare a conflictelor.

Mai mult de o treime din problemele care nu au ajuns în instanță au fost considerate insuficient de serioase. Acest rezultat poate fi înțeles cu ușurință dacă privim înapoi la cele mai frecvente tipuri de probleme cu implicații juridice din Republica Moldova (Tabelul 3). În pofida accentului pus de noi pe *seriozitatea* și *dificultatea* rezolvării problemelor raportate, este foarte puțin probabil ca majoritatea conflictelor cu vecinii ori cu familia să fie rezolvate în instanță. Totuși, aproape jumătate din respondenți susțin că nu au luat în calcul apelul la instanțe din cauza percepției complexității sistemului judiciar (31%) sau fiindcă nu au încredere în instanțe (15%). Aceste procente indică o eroziune serioasă a nivelului de încredere față de sistemul judiciar. Percepția complexității și lipsa de încredere au numeroase efecte secundare asupra felului în care oamenii își soluționează conflictele. În

primul rând, nu orice problemă ar trebui să ajungă într-o instanță, dar prezența unei judecări corecte și eficiente conferă un efect vital cunoscut ca „umbra legii”. Teoretic, problemele cu implicații juridice se soluționează mai frecvent și mai corect atunci când părțile știu că există opțiunea de a deferi chestiunea unui sistem eficient în soluționarea conflictelor. Atunci când puțini cred că sistemul judiciar este accesibil, eficient și corect, părțile implicate sunt mai puțin motivate să ajungă la o soluționare echitabilă a problemei. Dimpotrivă, convingerea că reclamantul are opțiuni limitate în cadrul sistemului juridic oficial duce, în mod inevitabil, la o creștere a manifestării comportamentelor oportuniste ale respondenților referitor la problemele lor cu implicații juridice.

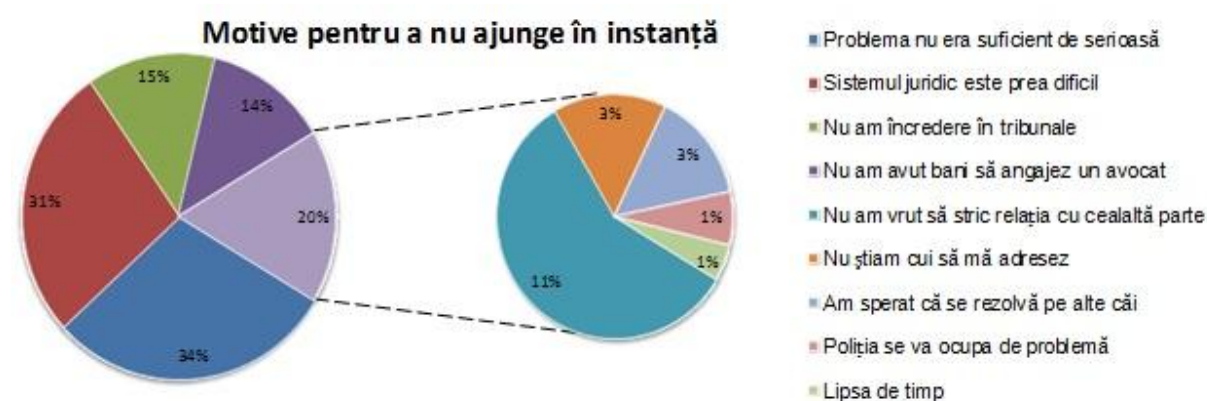

Figura 8. De ce ați ales să nu mergeți în instanță pentru soluționarea problemei?

Aproximativ unul din șase conflicte (14%, n=57) nu a fost deferit instanței din rațiuni financiare. Aparent, banii nu sunt un motiv foarte serios pentru a nu alege instanța ca metodă de rezolvare a problemei. Totuși, este posibil ca aceste 14% din probleme să fi fost suficient de serioase pentru a fi deferite instanțelor, dar respondenții nu au dispus de banii necesari cheltuielilor de judecată.

Dintre respondenții care s-au confruntat cu cel puțin o problemă cu implicații juridice, circa un sfert au afirmat că au ajuns cu problema într-o instanță. În trei sferturi din aceste cazuri, cea mai înaltă curte la care s-a ajuns cu conflictul a fost de nivel raional – 73%. Curțile de apel sau Curtea Supremă din Republica Moldova au fost solicitate mult mai rar – în 16%, respectiv 9% din problemele în care a fost implicată¹⁶ o instanță de judecată.

Este interesant să analizăm motivele pentru care este aleasă o instanță de judecată în locul altor mecanisme de soluționare a conflictelor. Cei mai mulți dintre respondenții care au ajuns cu problema lor în instanță afirmă că disputa lor putea fi rezolvată doar de o instanță (60%). Toate sistemele legale moderne, inclusiv sistemul legal moldovenesc, rezervă anumite tipuri de conflicte exclusiv jurisdicției instanțelor. De exemplu, un divorț între părinți care au copii minori (exceptând anumite circumstanțe specificate în Codul Familiei) nu poate fi rezolvat în Republica Moldova în afara instanței. Pentru siguranță legală, multe dintre conflictele referitoare la dreptul de proprietate pot fi rezolvate doar de sistemul instanțelor statale.

Pe lângă jurisdicția obligatorie a curților de judecată, mulți respondenți au motivat alegerea instanței pe criteriul mizei ridicate a conflictului. Pentru 22% din cei care au avut o problemă și au încredințat-o instanței, motivul a fost reprezentat de importanța problemei.

Un alt motiv convingător pentru apelul la instanțele naționale este imposibilitatea de a soluționa conflictul pe căi alternative. 15% au explicat că au decis să ajungă în instanță după ce au eșuat alte metode de a soluționa problema cu implicații juridice.

¹⁶ Se notează că acestea nu sunt ratele de apel din statisticile instanțelor de judecată.

Precum s-a discutat mai sus, protejarea unui interes legal în instanță poate implica diverse cheltuieli considerabile, sub forma taxelor de judecată, a taxelor legale, a timpului petrecut etc. În litigii, costurile consultanței juridice și ale reprezentării depășesc, de obicei, toate celelalte categorii de cheltuieli. Aproximativ 80% din respondenții care au mers cu problema lor în instanță au fost reprezentați de un avocat. Doar o mică parte de 8% s-au autoreprezentat. Un asemenea rezultat poate fi interpretat în două moduri. Pe de o parte, o teorie ar fi că prețul consultanței juridice este accesibil și că poporul moldovenesc nu întâlnește mari dificultăți în a beneficia de sfaturi juridice. O altă teorie ar fi că procedurile legale sunt atât de complicate, încât autoreprezentarea, adică inițierea și continuarea demersurilor în instanță de unul singur, nu este considerată fezabilă. S-a spus mai sus despre faptul că preocupările referitoare la cheltuielile de judecată nu sunt neglijabile și sunt o barieră reală în alegerea instanțelor pentru unul din șase moldoveni (14% dintre cei care nu au apelat la instanțe) care s-au confruntat în ultimii trei ani și jumătate cu o problemă juridică serioasă și greu de rezolvat. Iată deci un argument că procentul mic al părților autoreprezentate nu este un indice al serviciilor de consultanță juridică ieftine, ci mai degrabă al nevoii de sfaturi profesionale care să ghideze părțile prin demersurile legale complexe și dificil de înțeles.

Executarea este un alt aspect al procedurilor în instanță. Oamenii pot implica resurse semnificative pentru a rezolva o problemă legală dar pot întâlni dificultăți în aplicarea deciziei instanței. Dintre respondenții care au avut o experiență directă cu instanța, doar 40 % afirmă că verdictul dat a fost pus în practică în totalitate. Majoritatea raportează că decizia curții este doar parțial executată (19%), sau deloc (26%), sau că procesul este încă în desfășurare. Neexecutarea poate fi explicată atât prin faptul că judecata instanței abia a demarat, cât și prin problemele sau ineficiența procesului de execuție în sine. Incertitudinea aplicării deciziei subminează valoarea procedurilor legale ca metodă de soluționare a conflictelor pentru un număr semnificativ de persoane ce au apelat la sistemul juridic.

Gradul de soluționare a problemei

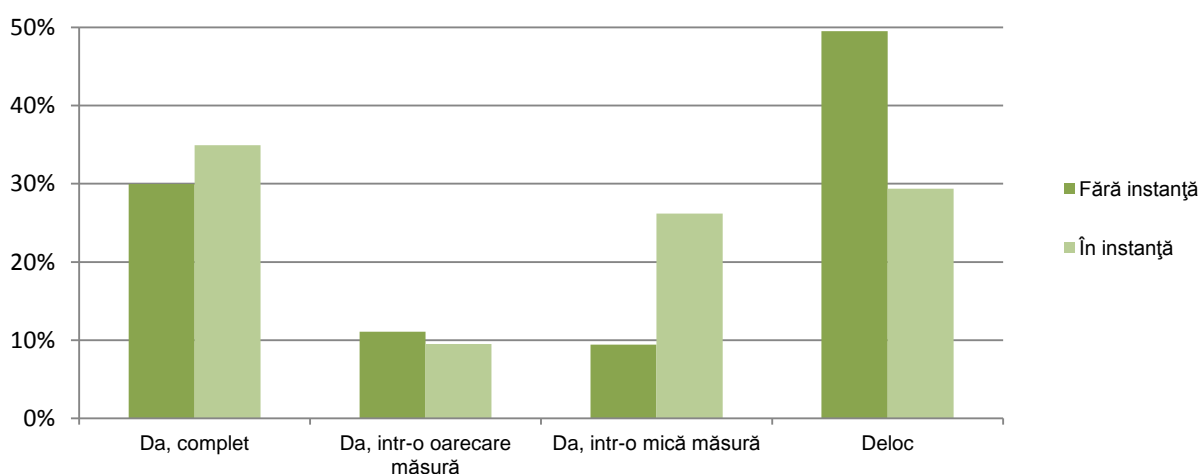

Figura 9. Tabel comparativ între gradele de soluționare a problemei cu sau fără implicarea unei instanțe

Notă: numărul total de respondenți care au ajuns în instanță este de 126.

Inițierea unei proceduri în instanță implică resurse semnificative: – bani, timp, stres și emoții. În schimbul acestor resurse, clienții sistemului juridic primesc o oarecare compensație prin soluționarea conflictului. În general, oamenii care au afirmat că au folosit o instanță sunt mai predispuși să își rezolve problema. Aproape jumătate din respondenții care nu au mers în instanță raportează că problema lor „nu este deloc rezolvată”. Pentru comparație, ceva mai puțin de 30% din cei care au folosit sistemul legal afirmă că problema lor este complet nerezolvată. Desigur, comparațiile din Figura 9 trebuie interpretate cu rezerve. În primul rând, problemele pentru care s-a considerat că o instanță ar putea oferi soluția au fost, probabil, mai serioase decât celelalte probleme cu implicații juridice. În al doilea rând, grupul pe care s-a efectuat comparația conține anumiți membri care au rămas pasivi și nu au făcut nimic spre a-și rezolva problema legală. Ținând cont de aceste aspecte, Figura 9 nu trebuie interpretată ca o comparație între procedurile de soluționare a conflictelor în și în afara instanței. În al treilea rând, este posibil ca părțile să simtă că problema nu este rezolvată dacă rezultatul nu a fost favorabil. Este nerealist să ne așteptăm ca sistemul formal și informal să rezolve toate conflictele și plângerile de o așa manieră încât ambele părți să fie complet mulțumite. Ceea ce este important totuși este ca oamenii să aibă impresia generală că sistemul legal este cinstit și echitabil.

I-am întrebat, de asemenea, pe respondenți dacă vor mai recurge la instanțe în cazul în care va reapărea o problemă similară. Părerile au fost împărțite în mod aproape egal: 55% au afirmat că nu vor mai veni cu problema lor în instanță. Ceilalți 45% au fost mai încrezători în abilitățile instanțelor de a rezolva problemele existente de o manieră eficientă din punctul de vedere al costurilor. Este interesant faptul că starea problemei (a fost sau nu rezolvată) nu afectează în mod semnificativ potențiala revenire în instanță în viitor. Este posibil ca oamenii să facă diferența pe baza experiențelor avute cu metodele publice și private de soluționare a conflictelor. Tipul de problemă este, de asemenea, un factor potențial în alegerea instanței, în cazul unor viitoare probleme cu implicații juridice.

13. Obiceiul de a cere sfaturi

Rezolvarea problemelor legale dificile și serioase necesită un anumit grad de cunoaștere juridică. Toți respondenții din acest studiu sunt indivizi și, de aceea, există o mică șansă ca unii dintre ei să fie actori repetitivi (oameni sau organizații care iau parte frecvent la aceleași proceduri și au avantaje relative implicite) într-un anumit domeniu legal. Cel mai probabil, pentru majoritatea respondenților, problemele legale cu care se confruntă sunt situații noi ce necesită o sumedenie de cunoștințe procedurale. Atunci când apare o problemă legală, oamenii trebuie să răspundă la întrebări de genul: Ce pot să fac?; Care este cea mai bună opțiune în această situație?; Ce este realist și rezonabil să obțin?; Ce au obținut alte persoane în situații similare? și multe altele. Disponibilitatea consilierii juridice accesibile și de încredere poate avea un impact decisiv asupra oamenilor care se confruntă cu o problemă dificilă ce ar putea avea o soluție legală.

Dintre cei 553 de respondenți care au raportat cel puțin o problemă cu implicații juridice, 271, adică aproape jumătate, au căutat informații legale dintr-o varietate de surse. 30% au afirmat că nu au căutat nicio informație legală, iar 20% nu au răspuns la întrebări. Dat fiind că nu știm cu siguranță dacă cei care nu au răspuns nu au căutat informații sau au făcut-o, dar au preferat să nu răspundă la întrebare, ne vom fundamenta analiza doar pe răspunsurile explicite.

Cei care au căutat sfaturi legale nu s-au limitat la o singură sursă. În medie, informațiile și sfaturile juridice au fost căutate în 2,6 surse diferite (respondenții au fost invitați să selecteze

toate variantele care corespund). În aproape jumătate din cazurile (47%, suma procentajelor depășește 100) în care s-a cerut un sfat juridic, respondentul a afirmat că l-a obținut din rețeaua sa socială – familie, prieteni și colegi. Avocații sunt a doua cea mai populară sursă de consiliere (42%) cu privire la rezolvarea unei probleme serioase și dificile.

Autoritățile publice sunt, de asemenea, frecvent solicitate pentru ajutor în problemele legale. În una din trei probleme (34,8%) în care a fost nevoie de informații legale, respondentul a mers la ofițerul de poliție. Un procuror a fost rugat să ofere informații legale într-o situație din 6. Funcționarii publici ai autorităților locale sunt, de asemenea, o sursă populară de sfaturi – ajutorul lor a fost solicitat în 27% din problemele cu implicații juridice în care respondentul a căutat informații juridice sau consiliere. În alte 9% dintre cazuri (n=25)¹⁷, asistenții sociali au fost priviți ca resursă de informații legale.

Este interesant faptul că mediatorii sunt de asemenea vizibili pe radarul oamenilor sau al instituțiilor interpellate pentru informații și sfaturi în domeniul juridic. Aproximativ 9% (n=24) dintre cei care au avut o problemă și au căutat informații pertinente au afirmat că au încercat să le primească din partea unui mediator. Desigur, există alte surse, mult mai populare, dar procentul este promițător în vederea dezvoltării viitoare a medierii în Republica Moldova ca metodă alternativă de soluționare a conflictelor. Ar putea părea surprinzător că mediatorii și parajuriștii (a se vedea mai jos) sunt la fel de des indicați ca sursă de sfaturi juridice ca și asistenții sociali care formează o rețea amplă, prezentă pe tot teritoriul Republicii Moldova. Este posibil ca oamenii să îi perceapă pe asistenții sociali mai ales ca pe o sursă de sfaturi și de ajutor în probleme strict sociale. Mediatorii și parajuriștii, pe de altă parte, chiar dacă sunt mai puțini, ar putea fi priviți ca surse mai potrivite pentru sfaturi juridice.

Parajuriștii sunt, de asemenea, recunoscuți ca sursă de sfaturi. Desigur, atunci când i-am întrebat pe respondenți cine se așteaptă ei să le rezolve problema, parajuriștii nu erau menționați ca furnizori de soluții. Totuși, în 7,2% din problemele în care era nevoie de informații și sfaturi legale, parajuriștii au fost menționați ca sursă de sfaturi. Acest lucru ar putea însemna că rolul parajuriștilor este perceput în parametri relativ limitați. Cei care știu de parajuriști (proiectul a fost pilotat în 30 de sate moldovenești în 2010-2011), probabil, nu recunosc potențialul acestora de a rezolva problemele. De aceea, parajuriștii sunt cel mai adesea priviți drept furnizori de sfaturi și informații legale.

Un alt rezultat interesant este procentul relativ ridicat al respondenților care au căutat informații singuri. Internetul și televiziunea sunt cele mai populare surse de căutare a informațiilor juridice. 17,3% din persoanele care au raportat o problemă și o strategie activă de căutare a informațiilor afirmă că au încercat să le găsească pe internet. În mod similar 17,1% au căutat informații la TV. Radioul și ziarele sunt folosite mai rar ca sursă de informații legale.

În mod deloc surprinzător, cei care au folosit internetul pentru a obține informații legale pentru a rezolva o problemă particulară sunt, cel mai adesea locuitori ai orașelor (74% din cei care au căutat informații legale pe internet), sunt mai instruiți (63% au o diplomă de facultate) și sunt semnificativ mai tineri. Media de vârstă a respondenților care au căutat informații pe internet este de 34 de ani, în timp ce cei care nu folosesc internetul pentru soluționarea conflictelor au o medie de 43 de ani. Evident, există un potențial ridicat de folosire a mediilor electronice precum Internetul sau televiziunea pentru a răspândi informații legale specifice diverselor tipuri de probleme. Analiza atentă a problemelor cu implicații juridice ale subgrupului care folosește deja aceste mijloace sugerează arii de probleme cu o mare cerere.

¹⁷ Dintre cei 271 de respondenți care au căutat sfaturi juridice.

Diverse tipuri de probleme necesită diverse strategii în termenii căutării informațiilor și sfaturilor legale. Respondenții care s-au confruntat cu probleme de familie și financiare au apelat mai adesea la avocați pentru informații juridice. Pe de altă parte, problemele legate de ajutoarele sociale, de protecția consumatorului sau conflictele cu vecinii necesită mai rar ajutorul unui consultant juridic profesionist precum avocații privați, publici sau ai ONG-urilor etc. În mod firesc, poliția este implicată cel mai adesea în calitate de consilier juridic în problemele cu vecinii. Rețeaua socială a rudelor, prietenilor și colegilor este mai des utilizată atunci când oamenii au probleme de consum, de bani sau conflicte referitoare la pământuri sau case/ apartamente. Autoritățile publice locale sunt mai adesea implicate în calitate de furnizori de informații legale în cazul problemelor cu pământurile și documentele personale.

Cei mai mulți dintre respondenții care au căutat în mod activ informații și sfaturi juridice cu scopul de a rezolva problema cu implicații juridice cu care se confruntau au selectat mai mult de o sursă. De aceea, i-am rugat să aleagă care a fost cea mai importantă sursă. În mod evident, avocații sunt cea mai importantă sursă de informații și sfaturi legale. Surprinzător, ofițerii de poliție sunt a doua cea mai importantă sursă de informații legale. În cele mai izolate localități, agentul de poliție este unul dintre puținii reprezentanți ai statului și, astfel poate fi o sursă prețioasă de informații. Totuși datele noastre arată că nu este o diferență între popularitatea poliției ca sursă de sfaturi între zonele rurale și urbane.

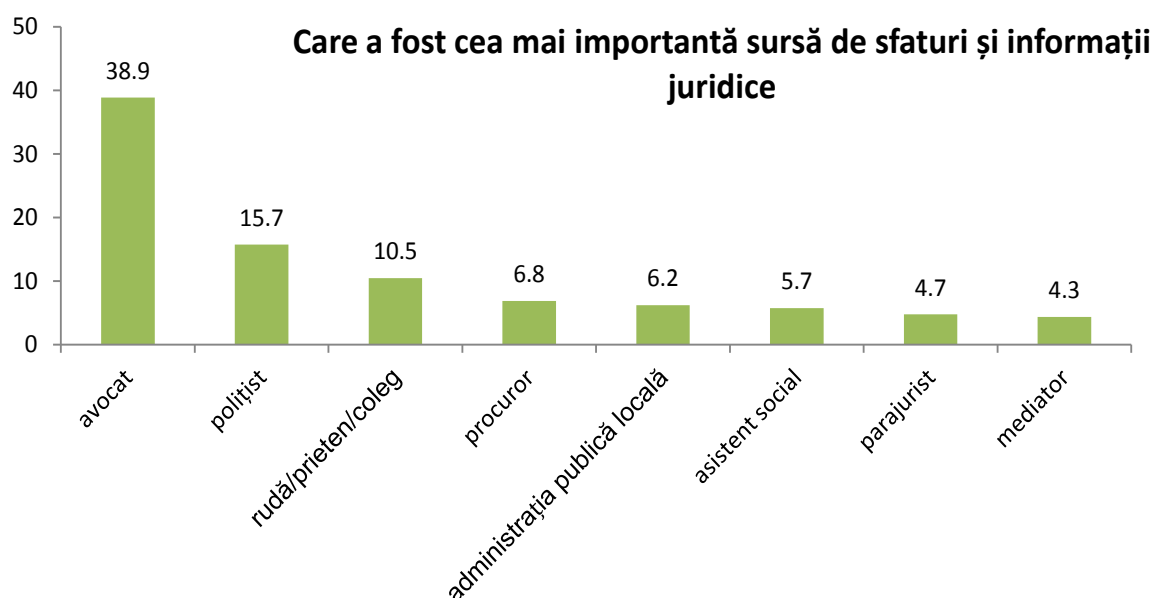

Figura 10. Cele mai importante surse de sfaturi

O întrebare interesantă este cum se descurcă oamenii prin rețeaua complexă de sfătuitoari profesioniști și neprofesioniști. Aproape jumătate din respondenți (48%) afirmă că nu îl cunoșteau pe consilier dinainte. În mod justificat, acest procent se referă la consilierii individuali sau instituționali, dar nu este relevant în ceea ce privește sursele de informare precum internetul sau mass-media. Alți 37% din respondenți, îl cunoșteau totuși pe consilier dinainte de a avea nevoie de consiliere sau măcar cunoșteau pe cineva din organizație (9%).

Se poate intui că cei care au fost sprijiniți de către rețeaua lor socială știau sursa de sfaturi dinainte. Dar câți oameni cunosc un avocat, un ofițer de poliție sau un funcționar public și cum afectează acest lucru modul lor de a căuta informații? Aproximativ două treimi din respondenți nu îl cunoșteau dinainte pe avocatul sau pe polițistul care le-a oferit sfaturi sau informații legale. Acest lucru înseamnă că, pentru majoritatea oamenilor, căutarea unei

persoane care să le ofere sfaturi este o parte a procesului de rezolvare a problemei. În acest demers, cei mai mulți dintre respondenți s-au bazat pe referințe către o anumită sursă de informații legale. Doar unul din cinci oameni care au căutat consiliere juridică au făcut-o singuri, fără ajutorul unei alte persoane. Cel mai adesea, referința a fost oferită de soț (26% din problemele în care s-a căutat consiliere juridică), de o rudă (26%) sau un prieten (24%). Foarte puțini dintre respondenți raportează că au fost dirijați către o sursă de sfaturi juridice de către un actor instituțional.

Problemele cu pământuri au fost categoria în care, cel mai adesea, respondenții cunoșteau persoana sau organizația care furniza informații și sfaturi legale. În conflictele și plângerile legate de pământuri, oamenii comunicau cel mai adesea cu angajați ai autorităților publice locale sau centrale. O altă particularitate în acest tip de conflicte este faptul că ele se dezvoltă în timp și rareori se poate preciza când apare problema pentru prima oară. De-a lungul perioadei de desfășurare, părțile ajung să se cunoască – oamenii interacționează cu oponentii lor, cu funcționarii publici și cu avocații.

În mod similar, în problemele legate de ajutoarele sociale oamenii cunosc mai adesea furnizorul de sfaturi legale. Asistenții sociali și alți oficiali implicați în sistemul de protecție socială au tendința de a construi o relație cu clienții lor, fapt care explică felul în care oamenii dezvoltă șabloane de căutare a informațiilor legale. Această tendință este folosită într-un mod inteligent de proiectul-pilot al parajuriștilor moldoveni implementat de Fundația Soros-Moldova. Asistenții sociali, precum și alți membri respectabili ai comunităților locale sunt pregătiți să ofere servicii de asistență juridică persoanelor care, altfel, ar întâlni bariere serioase în căutarea dreptății.

Atunci când informațiile sau sfaturile sunt furnizate de către ofițerii de poliție, respondenții se prezintă personal sau apelează sub altă formă foarte repede. Două treimi din cei care au căutat informații la un agent de poliție (în cazul în care au fost mai multe surse într-o problemă specifică, aceasta a fost aleasă ca fiind cea mai importantă) au făcut acest lucru imediat după ce a apărut problema. În cazul avocaților și al rețelei sociale, procentul de reacție imediată este mai scăzut, de 42%, respectiv 47%. Totuși aceste procente sunt destul de ridicate, ceea ce înseamnă că, pentru multă lume, rapiditatea sfatului este o dimensiune importantă a asistenței. Un asemenea rezultat sugerează faptul că informațiile juridice furnizate de consilierii profesioniști trebuie oferite cât mai rapid, fără prea multe obstacule și complicații. Uneori, dimensiunea temporală poate fi influențată de dificultăți legate de distanță, de orele de lucru sau de alte obstacole. Tehnologiile disponibile precum call-centre sau internet trebuie explorate în calitate de căi inovatoare de a oferi informațiile și sfaturile juridice imediat ce sunt cerute.

Marea majoritate a respondenților (79%) afirmă că au comunicat personal cu consilierul lor. Circa 12% au interacționat telefonic și aproape nimeni nu a folosit scrisorile, e-mailurile sau alte forme de contact la distanță. Comunicarea personală are avantajele sale, în termenii contactului dintre cel ce caută sfatul și cel care îl oferă, prin oportunitățile mai fructuoase de împărtășire a intereselor, emoțiilor și dorințelor și prin promovarea încrederii și a cooperării. Totuși preferința pentru contactul personal îi dezavantajează pe cei care locuiesc departe de locația fizică a consilierului – presupunem că, cel mai adesea, cel care caută sfatul este cel care călătorește, și nu celălalt. De obicei, întâlnirile personale consumă mai mult timp și mai multe resurse, pe care oamenii le investesc atunci când percep o problemă ca fiind serioasă. Datele statistice sugerează că, atunci când problema nu este tocmai acută, oamenii nu primesc sfaturile și informațiile potrivite. Mijloacele de comunicare precum telefonul, internetul sau scrisorile simple pot fi soluții eficiente din punctul de vedere al costurilor pentru asemenea situații.

I-am întrebat pe respondenți despre conținutul sfaturilor și informațiilor juridice. Două aspecte au fost evidențiate în majoritatea situațiilor cu implicații juridice în care a fost implicat un consilier. Informațiile despre drepturi (65% din cazuri) și proceduri (65%) domină conținutul sfaturilor. Mult mai rar s-a discutat cu consilierul despre latura financiară a problemei (32%). Avocații au fost mult mai predispuși, față de celelalte surse, să discute despre latura financiară a chestiunii. Funcționarii publici, pe de altă parte, au pus accentul nu pe drepturi în sine, ci pe dimensiunea procedurală a problemei.

Conținutul sfaturilor nu trebuie amestecat cu activitățile pe care le întreprind consilierii. La întrebarea „Ce a făcut consilierul pentru tine?” în circa 36%¹⁸ din cazuri, cel interviuat a răspuns că a fost sfătuit să demareze un proces. Aparent, aceștia sunt respondenții care au fost asistați și ale căror probleme au fost direcționate către o instanță formală. În mod firesc, avocații au fost mult mai adesea implicați în pregătirea proceselor și reprezentare decât alte categorii de consilieri. A doua cea mai populară activitate este ajutorul în pregătirea documentelor – 32% din problemele cu implicații juridice în care cineva a oferit un sfat respondentului. A sugera ceea ce trebuie scris este a treia cea mai frecventă activitate – 31%. Alte activități relativ frecvente în care consilierii au fost implicați sunt asistența în contactarea celeilalte părți implicate (29%) și facilitarea unui acord (17%).

14. Persoanele care nu fac nimic spre a-și rezolva problemele cu implicații juridice

Sondajul indică faptul că 22,2% din moldovenii adulți s-au confruntat cu cel puțin o problemă cu implicații juridice serioasă și dificil de rezolvat. Mulți dintre cei care au trecut prin asemenea probleme au îmbrățișat o atitudine activă – cum ar fi să se întâlnească cu cealaltă parte, să implice o a treia parte, neutră, să caute informații etc. Totuși nu toată lumea a acționat în vreun fel ca reacție la situația care a fost definită ca fiind suficient de serioasă și care, conform experților, putea fi remediată pe căi legale. Din cei care au avut de-a face cu probleme cu implicații juridice, 21,4% au raportat că nu au făcut nimic spre a rezolva problema (numărul acestora este de 119).

Ar putea părea o decizie inadecvată, dar există o sumedenie de motive care îi pot descuraja pe oameni să întreprindă vreo acțiune. Necunoașterea drepturilor, a prevederilor și a procedurilor legale este cel mai des întâlnit motiv de a nu face nimic într-o anumită privință. Faptul că nu știau ce să facă a fost ales ca motiv al inacțiunii într-un caz din patru (25%). Apoi, în 19% din situații, respondenții nu aveau nicio intenție de a face ceva referitor la problema lor. Previzibil, cei care au raportat probleme de familie au fost mai predispuși să se abțină de la orice acțiune.

Următorul factor care i-a împiedicat pe 14% din respondenți să ia o atitudine activă a fost dezechilibrul de putere. În diverse relații, distribuția inegală a puterii îi poate face pe oameni să se gândească de două ori înainte de a purcede la rezolvarea problemei. În special, atunci când evenimentul de natură juridică implică o altă persoană, care este într-o oarecare relație cu respondentii, acțiunea va afecta, în mod inevitabil, relația. Eventualitatea detiorării relației poate inhiba abilitatea de a reacționa la problema legală. La acest nivel al analizei, cifrele sunt insuficiente pentru orice generalizare. Totuși există o tendință clară de a renunța, în cazul oamenilor care au avut o problemă cu autoritatea publică, din cauza percepției inegalității de putere. Autoritățile publice din Republica Moldova încă nu sunt temperate de societatea civilă, iar indivizii reclamânți se pot simți cu ușurință depășiți și lipsiți de putere.

¹⁸ Întrebare cu răspuns multiplu – suma procentajelor depășește 100.

Trecând dincolo de cifrele mici îngrijorătoare care se repetă, observăm că oamenii care raportează conflicte cu companiile private sunt, de asemenea, mai predispuși să ocolească o problemă, deoarece au senzația că cealaltă parte deține o putere semnificativ mai mare.

Alți 14 % dintre cei care raportează o problemă, dar nu au făcut nimic spre a o rezolva, motivează acest lucru prin lipsa de bani. Cam o treime din ei au afirmat că i-a oprit lipsa fondurilor necesare contractării consilierii juridice. Taxele de judecată, costurile necesare obținerii unor documente sau costurile de deplasare sunt mai rar menționate ca motive pentru alegerea unei strategii pasive.

15. Costurile serviciilor juridice

Costurile ridicate ale consilierii juridice competente sunt considerate mereu o barieră semnificativă în calea accesului egal și extensiv la justiție. Aproape jumătate din cei care au implicat un avocat în rezolvarea problemei legale afirmă că acest lucru nu a avut nicio implicație financiară. Majoritatea respondenților afirmă că avocatul nu a cerut vreun onorariu pentru consultare. Se pot trasa două direcții de raționament pentru a explica acest rezultat neașteptat. În primul rând, întrebarea se referă la onorariile avocaților, ceea ce îi include atât pe avocații privați cât și pe cei care lucrează pentru ONG-uri sau alte organizații care nu iau bani. În al doilea rând, este posibil ca respondenții să se refere aici la întâlnirile de evaluare inițială dintre avocat și client. De dragul accesului la justiție, acest rezultat merită mai multe considerații. Deși numărul respondenților la acest nivel al analizei este destul de scăzut, putem observa că există o practică a consilierii gratuite. Un asemenea serviciu reprezintă un mare avantaj pentru client, mai ales în fazele inițiale, atunci când nu se știe dacă este necesară vreo acțiune juridică sau dacă este eficient din punct de vedere financiar să se încerce rezolvarea problemei prin mijloace legale. Fără acest avantaj al unei prime consultări gratuite, multe probleme, mai ales cele care sunt vagi, nu ar fi dezbătute cu avocații din rațiuni financiare.

Pe lângă cei care nu au fost taxați pentru consiliere juridică, mai există un mic procent de respondenți care au apelat la serviciile ONG-urilor. Este vorba de doar 7% (8 cazuri) din totalul persoanelor care au raportat implicarea unui avocat, dar tot trebuie menționat faptul că serviciile juridice furnizate de ONG-uri apar în peisaj.

Nu toți respondenții au beneficiat de informații și sfaturi juridice gratuite. Taxa medie raportată (pentru asistența juridică în rezolvarea cazului) este de 1544 de lei moldovenești, adică aproape 100 de euro. Pentru mulți dintre moldoveni, o asemenea cheltuială poate reprezenta o problemă serioasă din punctul de vedere al bugetului individual sau de familie.

Numărul întâlnirilor cu consilierul este un alt aspect dificil cu care oamenii trebuie să se confrunte atunci când rezolvă o problemă juridică. Pentru mulți dintre respondenți au fost necesare mai multe întâlniri cu consilierul pentru a rezolva problema. Există, totodată, o variație semnificativă între diferitele surse de sfaturi. De exemplu, dacă comparăm avocații și polițiștii, este evident că cei din urmă necesită mai puține întâlniri (Figura 11). În 44% din problemele în care persoana a fost sfătuită de un avocat au fost necesare mai mult de 5 întâlniri. În cazul polițiștilor, procentul corespondent este de 17%. *Stricto sensu*, ofițerii de poliție nu oferă sfaturi juridice și de aceea munca lor presupune mai puțină interacțiune. Pe de altă parte, avocații sunt implicați în probleme mai complicate, cu privire la aspectele de fapt și de drept ale problemelor cu implicații juridice. De aceea, ei sunt deseori mai mult implicați în procesul de rezolvare a problemelor.

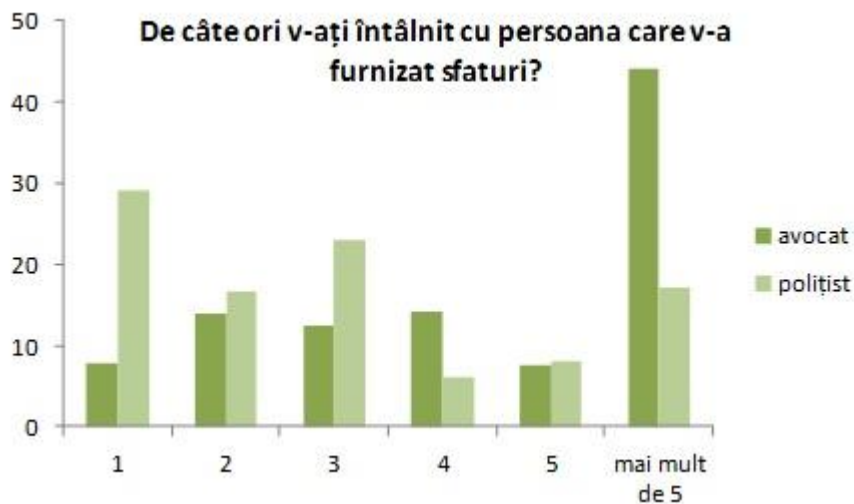

Figura 11. Numărul întâlnirilor

În medie, respondenții au fost nevoiți să călătorească 28 de minute într-o direcție pentru a se întâlni cu consilierul. Cei ce locuiesc în mediul rural raportează timpi de deplasare ceva mai ridicați comparativ cu cei din mediul urban, dar această diferență nu este semnificativă din punct de vedere statistic¹⁹. Distanța medie până la consultant este de 12 kilometri. Din nou, cei din mediul rural au călătorit mai mult (13 km), dar nu putem exclude eroarea eșantionului ca sursă a diferenței.

Pentru majoritatea respondenților, găsirea sfaturilor legale a fost fie foarte facilă (39%), fie relativ facilă (43%). 13% au afirmat că a găsi un consilier juridic a fost puțin dificil sau foarte dificil. Totuși trebuie să notăm faptul că aceștia sunt oamenii care chiar au căutat informații sau sfaturi legale pentru rezolvarea problemei lor cu implicații juridice. Cei care nu au reușit să ajungă la consilierea legală ar fi de altă părere. Respondenții care au implicat un avocat în procesul de rezolvare a problemei au fost destul de mulțumiți de experiențele lor – 37% au afirmat că a fost foarte ușor să contacteze un avocat, iar alți 56% au considerat că a fost relativ ușor. Respectivii au fost mulțumiți și de serviciile oferite de avocații lor. 48% au considerat sfaturile ca fiind foarte utile, iar 37% oarecum utile. O parte relativ mică din eșantion au răspuns că sfaturile juridice primite nu au fost foarte utile (15%) sau nu au fost deloc utile (3%).

Pentru comparație, a obține informații de la ofițerii de poliție este oarecum mai dificil – 15% consideră acest demers ca fiind foarte simplu, iar 64% relativ simplu. Oamenii sunt mai puțin convinși de calitatea informațiilor și a sfaturilor furnizate de polițiști. Pentru 24% dintre persoane informațiile nu au fost deloc folositoare iar alți 12% le-au considerat nu prea folositoare.

16. Motive pentru a nu căuta informații și sfaturi juridice

Nu toți cei care s-au confruntat cu probleme juridice serioase și dificil de rezolvat au căutat informații legale sau au contactat vreun consilier juridic. În aproximativ o treime din cazurile acestea, motivul pentru care nu au făcut-o a fost convingerea că nimeni nu poate fi de ajutor în respectiva situație particulară. Mai mult, în 24 % din cazuri, motivul invocat pentru a nu cere sfaturi a fost faptul că problema nu este suficient de serioasă. În ciuda standardului lingvistic aplicat la începutul interviului, unii respondenți au considerat că problema nu merită

¹⁹ F = 1,87, p = 0,17.

eforturi financiare semnificative. Bani și timpul sunt mai rar alese ca explicație – în 17%, respectiv 15% din cazuri.

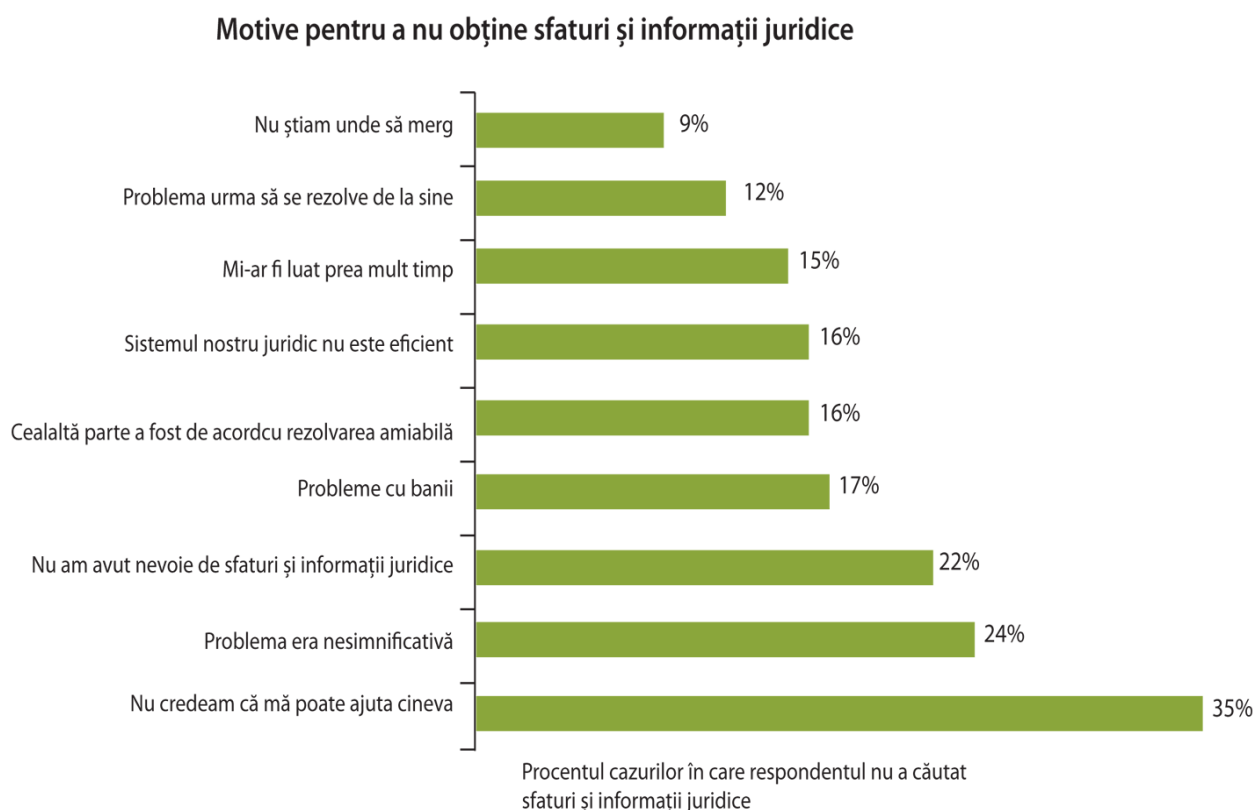

Figura 12. De ce nu ați căutat sfaturi și informații juridice? (28,9% (n=160) dintre respondenții care au raportat cel puțin o problemă)

Respondenților li s-a oferit ocazia de a selecta numeroase motive pentru a nu căuta informații. Spre a identifica importanța acestor motive, i-am întrebat care au fost cele mai importante trei bariere în calea consilierii juridice. Din această perspectivă, convingerea că nu se poate face nimic a fost cel mai important impediment, fiind urmată de lipsa de însemnătate a problemei și de lipsa de bani.

A nu căuta informații și sfaturi legale nu înseamnă neapărat că individul respectiv nu a făcut nimic spre a rezolva problema. O serie amplă de acțiuni sunt posibile fără implicarea unor terți în calitate de furnizori de sfaturi și de informații. Aproximativ un sfert din respondenții care au avut o problemă, dar nu au obținut consiliere, au făcut presiuni ca cealaltă parte să rezolve problema. Cum a fost aceasta rezolvată nu știm. Există o sumedenie de opțiuni pentru rezolvarea în particular a neînțelegerilor. Într-un alt sfert din cazurile în care nu s-a apelat la consiliere, problemele au fost tratate cu pasivitate: respondentul nu a făcut nimic spre a rezolva chestiunea. Acest fapt indică o oarecare asociere între tendințele de a căuta sfaturi legale și pasivitate. Pe de o parte, poate fi o componentă a unei strategii pasive generale din cauza dificultății problemei, din cauza că beneficiile nu compensează cheltuielile, din cauza grijilor referitoare la o relație socială sau din alte motive. Pe de altă parte, poate fi un alt lanț causal: oamenii care încearcă, dar nu reușesc să obțină sfaturi și informații juridice sunt mai predispuși să renunțe la căutarea rezultatelor corecte din punct de vedere juridic la problema lor.

17. Soluționarea problemelor juridice

Aproape jumătate din respondenți (43,6%) raportează că problema era complet nerezolvată la momentul interviului. Ceva mai puțin de o treime din problemele cu implicații juridice raportate (31,5%) au fost considerate complet rezolvate.

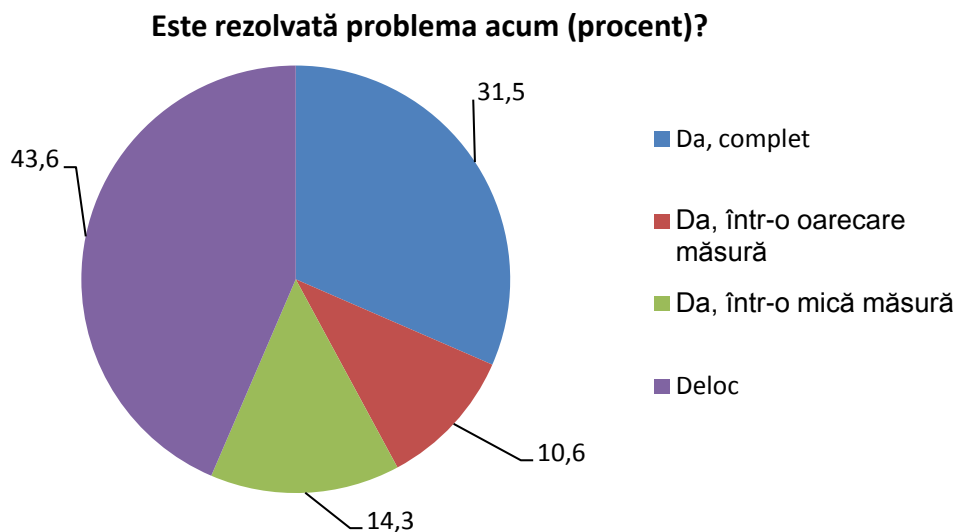

Figura 13. Gradul de rezolvare a problemei

Ce determină soluționarea problemelor? Să fie oare tipul problemei, ceea ce ar însemna că unele probleme sunt mai dificil de rezolvat decât altele? Sau este vorba despre valoarea problemei, combinată cu abilitatea persoanelor de a accesa serviciile legale care i-ar putea ajuta să o rezolve? Respondenții care s-au confruntat cu anumite tipuri de probleme sunt mai predispuși să raporteze că problema este încă nerezolvată (a se vedea Figura 13). Categorie, problemele legate de pământuri sunt cel mai rar considerate ca fiind rezolvate – 64% (n=25) din cei care au avut de-a face cu un diferend privind un teren consideră chestiunea ca fiind complet nerezolvată. Compensarea daunelor este, de asemenea, deseori văzută ca o problemă în curs sau nerezolvată (47% din totalul problemelor din această categorie). Pe de altă parte, problemele legate de relațiile de familie sunt mai adesea raportate ca fiind rezolvate. Aparent, conflictele pentru terenuri implică proceduri administrative și juridice lungi și anevoioase, drept pentru care nu trebuie să fie o surpriză faptul că respondenții care raportează asemenea probleme le consideră nerezolvate. Problemele de consum, daunele materiale și problemele de familie, pe de altă parte, arată un grad ridicat de rezolvare. 36% din totalul problemelor de consum sunt raportate ca fiind complet rezolvate.

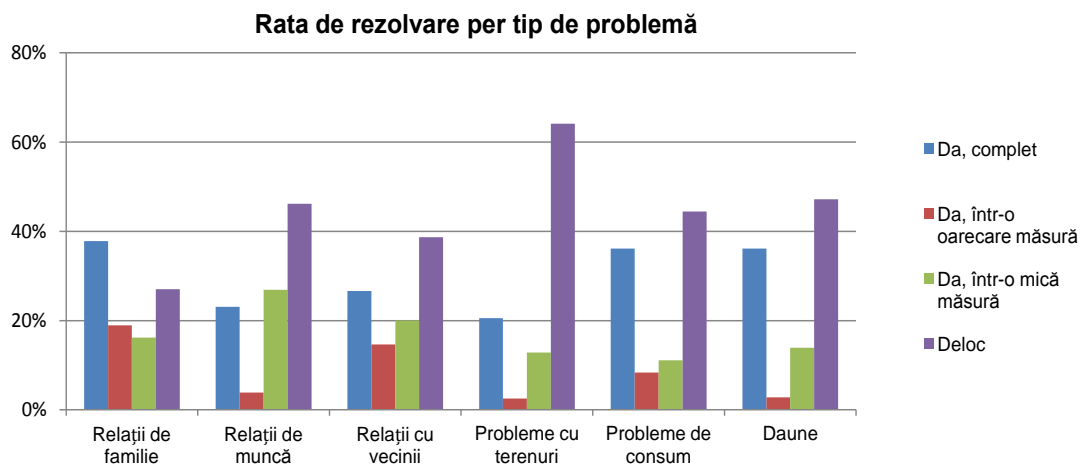

Figura 14. Rata de rezolvare

Notă: datele sunt afișate doar pentru cele mai des întâlnite 6 categorii.

Relativ puține persoane au ajuns cu neînțelegerile lor în instanță. Dintre respondenții care au apelat la instanțe, cei mai mulți (40,7%) raportează că problema s-a rezolvat, fiind urmați de cei 25,8% care afirmă că procedura este încă în desfășurare și cei 18,6% pentru care instanța a rezolvat parțial problema. Alți 12,7% afirmă că au o decizie emisă de o instanță civilă sau administrativă, dar aceasta nu a fost încă executată.

Rezolvarea problemelor deferite instanțelor

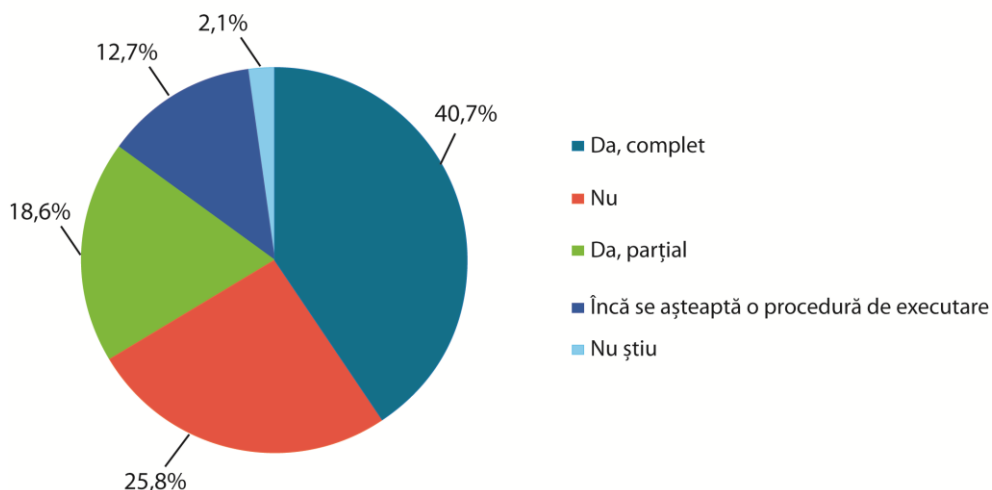

Figura 15. A fost rezolvată problema în instanță?

Rezolvarea problemei este o funcție cu cel puțin doi factori care afectează percepția asupra corectitudinii: justețea procedurii și justețea rezultatului. I-am rugat pe respondenții care au raportat că problema lor a fost rezolvată total sau parțial să se gândească la aceste două dimensiuni. În figura 16 vedem că majoritatea respondenților califică cele două dimensiuni mai degrabă pozitiv decât negativ. Relativ puțini respondenți privesc rezultatul și procesul ca fiind just, dar procesul oarecum injust (rezultat – 9,15%; proces – 11,1%) sau foarte injust (rezultat – 4,6%; proces – 4,4%). Totuși, rezultatul arată că doar aproximativ unul din trei respondenți percepe rezultatul ca fiind foarte just. Un alt rezultat aparent este corelația pozitivă dintre cele două dimensiuni ($r = 0,185$, $p < 0,00$). Interpretarea acestor relații este că

oamenii care privesc procesul ca fiind just sunt mai predispuși să fie mulțumiți de rezultat. Nu putem face ipoteze cauzale sau legate de sensul cauzalității, dar, oricum, acest rezultat întărește convingerea că oamenilor le pasă și de justetea procesului, și de cea a rezultatului.

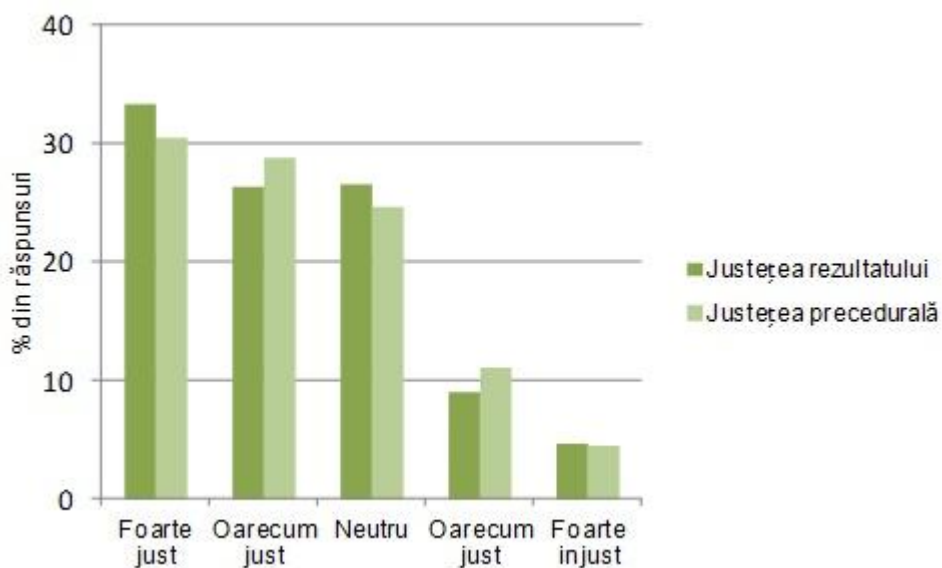

Figura 16. Justetea rezultatului și a procedurii

I-am întrebat, de asemenea, pe respondenți despre aspectele practice ale rezultatelor obținute²⁰. Dintre cei care au făcut ceva spre a rezolva problema, 50,3% (n = 159) raportează că au reușit să o rezolve (nu i-am întrebat despre gradul de rezolvare). Pentru 38,3% din cei ce au răspuns la întrebare unul dintre rezultate este că s-a făcut dreptate. Alte exemple des întâlnite de rezultate obținute ca urmare a rezolvării problemei au fost schimbarea comportamentului celeilalte părți (31,4%) și recuperarea banilor (29,3%).

²⁰ Întrebare cu răspuns multiplu – suma procentajelor depășește 100.

Anexa 1: Lista localităților selectate și numărul de interviuri efective realizate în fiecare dintre acestea

Chisinau	585	Hirtop	7	Varzarestii Noi	12
Balti	111	Brinzenii Vechi	17	Clocusna	15
Cahul	18	Tirsitei	12	Valcinet	17
Ungheni	15	Cainarii Vechi	13	Frunza	14
Floreni	4	Schinei	14	Briceni	13
Sculeni	15	Copceac	14	Bulboaca	9
Cristesti	15	Rascaietii Noi	8	Criva	16
Horesti	15	Palanca	6	Caracusenii Noi	3
Nisporeni	8	Alava	2	Lipcani	15
Vulcanesti	10	Ghelauza	8	Feropotievca	12
Soroca	12	Micleuseni	16	Baurci	16
Floresti	12	Galesti	13	Sturzovca	13
Calarasi	12	Cosauti	15	Corbu	13
Bascalia	17	Izvoare	8	Codrenii Noi	3
Dancu	16	Egoreni	11	Climauti	11
Orhei	14	Holosnita	16	Calinesti	15
Bulaiesti	15	Oxintea	4	Hiliuti	14
Sofia	12	Molovata	18	Recea	14
Market	8	Bucovat	13	Corlateni	16
Lapusna	20	Palanca	8	Egorovca	11
Ialpujeni	11	Cornesti	12	Falesti	18
Lipoveni	14	Domulgeni	21	Singerei	17
Carabetovca	18	Bratuseni	13	Drochia	14
Alexandrovca	9	Badrojenii Vechi	10	Ciuciulea	16
Ghindesti	13	Fetesti	17	Stircea	3
Grigoreuca	15	Edinet	14	Cimpul drept	9
Coadalazului	10	Saiti	15	Copceac	17
Bursuceni	19	Stefan Voda	9	Cialic	4
Hincesti	16	Causeni	10	Ciadir Lunga	15
Basarabeasca	9	Taraclia	13	Victorovca	13
Ciorna	18	Ursoaia	19	Moscovei	12
Pripieni-Curchi	7	Seliste Noua	13	Crihana Veche	14
Stocnaia	10	Podiresti	15	Budai	16
Ratus	9	Cruzesti	14	Vulcanesti	14
Chetrosu	13	Bacioi	14	Sarata Noua	13
Gangura	9	Floreni	14	Taraclia	12
Revaca	10	Congazcicul de Jos	19	Cantemir	10
Camenca	12	Comrat	16	Vilcele	6
Baiesti	15	Boghenii Vechi	10	Somalia	11
Slobozia-Godorogea	11	Costesti	12	Leova	15
Colonita	12	Nimoreni	14	Bestemac	7
Unchitesti	11	Criuleni	13	Gotesti	13
Cobilea	13	Straseni	16	Taraclia de Salcie	16
Samascani	18	Carbuna	15	Chircani	10
Japca	13	Grozavca	10	Pinzarenii	13
Soldanesti	14	Calfa Noua	5	sverdiac	8
Boscana	19	Capriana	20	Cuhurestii de Sus	12
Telenesti	13	Loganesti	6	Sofia	6